

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Alla pratar om det, men man vet inte riktigt vad man får säga”

En kvalitativ intervjustudie om
socialarbetares erfarenheter av
att arbeta med hvb-hemsplacerade
ungdomar fokuserat på sexualitet

Carolina Thunander

Kandidatuppsats SOPA 63

Aktuell termin: VT 2015

Handledare: Mats Hilde

Abstract

Author: Carolina Thunander

Title: “Everybody’s talking about it, but you’re not sure what you’re supposed to say” – A qualitative study of treatment personnel’s experiences in working with adolescents focused on sexuality

Supervisor: Mats Hilte

Assessor: Lupita Svensson

The study examined social workers experiences in their work with adolescents in out-of-home care, focused on sexuality. The aim of the study was to understand their experiences with a constructionist perspective on sexuality and with a focus on the organizational context that the experiences were formed in. These perspectives were selected with the ambition to achieve an extensive view of the studied phenomena. The study was conducted through semi-structured interviews with six social workers employed at a type of institutional home in Sweden called “*hem för vård och boende*”. These are small institutions with the ambition to be less totalitarian than more traditional institutions. A goal-oriented sample was used to find the interviewees. Conclusions drawn from the study has shown that the social workers seem to have a bilateral role when working with the adolescents focused on sexuality, which can be explained with the organizational context they work in. They have experiences in supporting and encouraging the teenagers but also in controlling and rebuking them in their talk and actions linked to sexuality. The result also showed that a major part of the social workers experienced some difficulties and challenges in their work focused on sexuality and a lack of theoretical knowledge on how to handle the subject was noticeable. To some extent the social workers show awareness that sexuality can be understood as a system of power. They describe themselves as attending an accepting and tolerant mind-set when treating the adolescents focused on sexuality. However, at times they also describe sexuality in a traditionalistic way.

Key words: Sexuality, Adolescents, Institution, Human Service Organizations, Sexual Value System.

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	5
2. Syfte och frågeställningar	8
2.1 Syfte	8
2.2 Forskningsfrågor	8
2.3 Begreppsdiskussion	8
Sexualitet	8
3. Orientering av kunskapsläget	10
3.1 Institutionsplacerade ungdomar och sexualitet	10
3.2 En komplex uppgift för professionella	11
3.3 Brist på genusperspektiv	12
3.4 Sexualitet på hem för vård och boende	12
Utanför forskningsvärlden	13
3.5 Sammanfattning av kunskapsläget	14
4. Teoretiska utgångspunkter	15
4.1 Den sexuella värdehierarkin	15
Rubins cirkel	15
4.2 Gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme	17
4.3 Människobehandlande organisationer	18
5. Metodologiska överväganden	20
5.1 Vetenskapsanalytisk utgångspunkt	20
Val av metod	20
Metodens förtjänster och begränsningar	20
5.2 Genomförande	22
Intervjuguide	22
Pilotintervjuer	22
Urval och avgränsningar	22
Intervjusituationen	24
Kodning och teorival	24
5.3 Forskningsetiska överväganden	24
5.4 Metodologisk diskussion	25
6. Resultat och analys	28
6.1 Sexualiteten närvarande	28
6.2 Öppenhet och kontroll	31

Acceptans viktigt.....	31
Reglering av sexualiteten.....	32
6.3 <i>En dubbel roll</i>	34
6.4 <i>Svårt ämne?</i>	37
Kunskapsbrist och handlingsutrymme.....	39
6.5 <i>Förbud mot relationer</i>	41
Relationer trots förbudet.....	42
7. Avslutande diskussion	45
7.1 <i>Vidare diskussion om resultaten</i>	46
8. Referenslista	48
9. Bilagor	51
9.1 <i>Bilaga 1: Intervjuguide</i>	51
Ungdomarnas sexualitet.....	51
Arbetsgruppen.....	51
Genus / HBTQ.....	51
Hvb-institution.....	51
Allmänt / avslutande.....	51
9.2 <i>Bilaga 2: Informationsbrev</i>	52

1. Problemformulering

Varje år placeras närmare två och en halv procent av befolkningen i åldersgruppen tretton till tjugo år utanför det egna hemmet. Anledningen till placeringarna är i de flesta fall att ungdomarna eller deras föräldrar anses ha allvarliga sociala problem, och placeringen innebär att samhället i viss mån träder in i föräldrarnas ställe (Socialstyrelsen 2014, Sallnäs 2000, Sallnäs 2012).

Bland ungdomar i denna ålder är det en mycket stor grupp som placeras på *hem för vård och boende*, vilket i vardagligt tal brukar förkortas *hvb*. Efter familjehem är *hvb* den vanligaste placeringsformen (Socialstyrelsen 2014). Hem för vård och boende definieras i Socialtjänstförordningen (2001:937) 3 kap 1§ som ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med boende. Begreppet är således inte tydligt definierat eller avgränsat och *hvb*-hemmen kan variera kraftigt gällande uppdrag, klientgrupp och arbetsmetoder. De arbetar med allt från korttidsvård i akuta situationer till att utreda den unges situation eller bedriva mer långsiktig behandling (Sallnäs 2012).

Hvb-hemmen har växt fram som en reaktion på den omfattande kritik som under det förra århundradet riktades mot institutioner för deras totalitära drag (ibid.). Bland annat Goffman (2004/1961) framhöll att institutioner avpersonifierar och avskärmar de som bor där, samt kritiserade den starka maktposition personalen befann sig i. Kritiken bemöttes med att göra institutionerna mer lika ett hem eller en familj, och denna ambition är ofta framträdande på *hvb*-hem (Sallnäs 2012).

Tonårstiden är en avgörande tid i livet när det gäller identitetsutveckling och under denna period har många sina första sexuella upplevelser. Vidare kännetecknas ungdomsåren av att stor del av den sexuella utvecklingen äger rum och en sexuell identitet skapas (Scott & Walsh 2014, Häggström-Nordin, Magnusson & Berg 2009, von Tetzchner 2005). Mot bakgrunden att ett relativt stort antal ungdomar placeras på institution under denna period i livet kan det antas betydande att personal på de institutioner där ungdomar placeras har förmågan att stötta dem även kring denna aspekt i tillvaron.

Forskning visar dock att det kan vara en väldigt komplex uppgift för behandlingspersonal att möta institutionsplacerade ungdomars sexualitet. Sexualiteten i vårt samhälle är av intim och privat karaktär och socialarbetarna ställs inför utmaningen att stödja och hjälpa utan att kränka den enskildes identitet. Institutionsplacerade ungdomar är också en grupp som är sexuellt utsatt och som tar stora sexuella risker jämfört med andra jämnåriga, vilket kan antas komplicera uppgiften ytterligare. Den kontext behandlingsarbetet utspelar sig

påverkar också den. Institutionerna är en del av samhällsapparaten vilket innebär att ett intimt ämne som sexualitet kan upplevas svårt att närma sig i en sådan miljö (Green 2005, Lindroth 2013, Gunnarsson & Månsson 1986).

I Sverige har stor del av forskningen kring institutioner för ungdomar bedrivits på Statens Institutionsstyrelses, SiS, särskilda ungdomshem. Även på ämnet sexualitet har forskningen mestadels genomförts på dessa institutioner. I avhandlingar och vetenskapliga artiklar har ungdomsvården kritiserats för att vara formad utifrån stereotypa könsroller samt för att utgå från en heterosexuell norm. Det har också framkommit att personal tenderar att undvika ämnet i hög utsträckning (Hilte & Claezon 2005, Överlien 2004).

I jämförelse med de särskilda ungdomshemmen har hvb-hemmen en lägre grad av regler och kontroll och ungdomarna där har generellt en lättare problematik. Därav är det inte självklart att resultaten direkt kan översättas till hem för vård och boende. På hvb har enbart en studie genomförts fokuserat på sexualitet. Gunnarsson och Månsson (1986) kom fram till att en gemensam hållning hos personalen i frågor om samlevnad, sexualitet och sexuella problem saknades på de hvb de undersökte.

Sedan deras studie på 1980-talet har samhället förändrats på flera sätt. Synen på sexualitet är idag liberalare och kvinnor och mäns sexuella erfarenheter har blivit mer lika över tid. Därutöver har internet seglat upp som en komponent som påverkar ungas sexualvanor. Även hvb-hemmen har förändrats på flera sätt under de senaste årtiondena. Marknaden öppnades för privata aktörer i början av 80-talet och idag drivs mellan 70 och 90 procent av de hvb som riktar sig till barn och ungdomar i privat regi. Klientelet på institutionerna har även det förändrats i den bemärkelse att det idag till skillnad från tidigare finns en stor grupp ensamkommande flyktingbarn som placeras på hvb (Häggström-Nordin 2009, Sallnäs, Wiklund & Östberg 2012, Socialstyrelsen 2014).

Det kan konstateras att mycket har hänt och händer på området och med det i åtanke finns stor motivation att återigen undersöka hvb-hem med fokus på sexualitet. Tidigare forskning visar att det är komplicerad uppgift för socialarbetare att bemöta ungdomars sexualitet i behandlingsarbete och Hilte och Claezon (2005) framhåller att professionellas yrkeskultur är ett viktigt forskningsfält med tanke på den makt de professionella har över sina klienter.

Den organisatoriska kontexten lyfts fram som en komponent som bidrar till att komplicera uppgiften för professionella (Green 2005) men det är inte klargjort exakt på vilket sätt denna kontext påverkar. Sexualitet är också ett mycket komplicerat ämne som präglas av antaganden som är så självklara i dagens västerländska samhälle att de sällan ifrågasätts

(Rubin 1993) och för att se bortom dessa behöver ämnet närmas ur ett konstruktivistiskt perspektiv som har förmågan att belysa även det som vid första anblick tas för givet.

Mot den bakgrunden syftar den föreliggande studien till att skapa förståelse för de erfarenheter behandlingspersonalen har av att arbeta med de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet. Detta görs med en konstruktivistisk förståelse av sexualitet samt med en medvetenhet om den organisatoriska kontext hvb-hemmen verkar i.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att förstå de erfarenheter personal på hem för vård och boende har av att arbeta med institutionsplacerade ungdomar fokuserat på sexualitet. Studien strävar efter att skapa förståelse utifrån en konstruktivistisk syn på sexualitet och med en medvetenhet om den organisatoriska kontext hvb-hemmen verkar i.

2.2 Forskningsfrågor

För att få förståelse för det beskrivna fenomenet har studien utgått från följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har personal på hem för vård och boende av att arbeta med institutionsplacerade ungdomar fokuserat på sexualitet?
- Hur kan deras erfarenheter förstås utifrån en konstruktivistisk syn på sexualitet?
- Hur kan deras erfarenheter förstås med bakgrund i den organisatoriska kontext behandlingsarbetet äger rum i?

2.3 Begreppsdiskussion

Här redogörs kort för begreppet sexualitet för att skapa en ökad insikt i dess komplexitet, vilket anses nödvändigt för förståelsen av den föreliggande studien.

Sexualitet

Det saknas konsensus kring hur begreppet sexualitet ska förstås och människor har skilda uppfattningar kring vad det ska innefattas av. Traditionellt betraktas sexualitet i dagens västerländska samhälle ur ett medicinskt perspektiv, vilket kan ifrågasättas då sexualitet i grunden inte självklart är av medicinsk karaktär. Längre tillbaka i historien hade religion och prästerskap tolkningsföreträde på området vilket idag lever kvar genom att sexualitet och sexuell hälsa ofta kopplas samman med moral, något som inte är framträdande på samma vis då det gäller andra områden i samhället (Lindroth 2013).

Flertalet forskare beskriver sexualitet som någonting som ständigt skapas och förändras, och som inte är av naturen givet (ibid.). Helmius (1990) menar att de fysiologiska förutsättningarna för att uppleva sexuell lust är medfött, men att sexualitetens sociala uttryck bestäms i varje kulturell kontext och varierar mellan samhällen och över tid. När, var, hur, varför och med vem en människa får uttrycka sin sexualitet anses socialt konstruerat (ibid.).

World Health Organization, WHO, har anammat denna bild av sexualitet som socialt och kontextuellt beroende och deras arbetsdefinition av begreppet råder enligt följande;

“...a central aspect of being human throughout life encompasses sex, gender identities and roles, sexual orientation, eroticism, pleasure, intimacy and reproduction. Sexuality is experienced and expressed in thoughts, fantasies, desires, beliefs, attitudes, values, behaviors, practices, roles and relationships. While sexuality can include all of these dimensions, not all of them are always experienced or expressed. Sexuality is influenced by the interaction of biological, psychological, social, economic, political, cultural, legal, historical, religious and spiritual factors.” (WHO 2006)

Denna undersökning syftar till att förstå behandlingspersonalens erfarenheter av att arbeta med de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet och därför har begreppet sexualitet inte definierats tydligt utan målsättningen har varit att fånga vad behandlarna själva tolkar in i begreppet. Däremot syftar studien även till att förstå behandlarnas beskrivningar av sina erfarenheter utifrån en konstruktivistisk syn på sexualitet och därför har de teoretiska perspektiv som valts utgångspunkt att uttrycken för sexualitet är socialt konstruerade och beroende av social och historisk kontext.

3. Orientering av kunskapsläget

I denna del redovisas forskning och rapporter som har bedömts relevanta för studien. Inledningsvis presenteras artiklar och avhandlingar som beskriver hur institutionsplacerade ungdomars situation ser ut i avseendet sexualitet. Sedan följer forskning om hur professionella agerar i förhållande till ungdomars sexualitet på institutioner. Därefter fokuseras mer specifikt på hem för vård och boende och resultaten av en vetenskaplig studie på området presenteras, följt av en redogörelse av övriga rapporter och publikationer som ansetts relevanta. Slutligen sammanfattas kunskapsläget för att skapa en mer överskådlig bild av forskningsfältet.

De studier som beskrivs i detta avsnitt har främst hittats genom sökningar i de vetenskapliga databaserna Lubsearch och Summon. Sökord som använts är exempelvis; sexualitet, institution, ungdomar, hem för vård och boende, hvb, sex*, SiS, sexuality, institution, adolescents, treatment, youth detention homes samt kombinationer av dessa ord. För att säkra den vetenskapliga kvaliteten har enbart artiklar som uppfyller kravet ”peer-reviewed” använts. Relevanta källor har även hittats i referenslistor på böcker, avhandlingar och artiklar.

3.1 Institutionsplacerade ungdomar och sexualitet

I sexualvanestudier har framkommit att otrygga uppväxtförhållanden och låg självkänsla samspekar och bidrar till att unga i en socialt utsatt situation många gånger är extra utsatta även på området sexualitet (Forsberg 2006). Forskning på SiS särskilda ungdomshem beskriver i linje med detta de placerade ungdomarna som sexuellt utsatta. Exempelvis har ungdomarna på dessa institutioner i högre utsträckning utsatts för sex mot sin vilja. Även i Storbritannien har man konstaterat att institutionsplacerade ungdomar varit offer för sexuella övergrepp i högre utsträckning än andra ungdomar (Forsberg 2006, Lindroth 2013, Farmer & Pollock 2005).

Ungdomar som placeras på institution beskrivs i forskningen som en grupp som också själva tar stora sexuella risker jämfört med andra jämnåriga. De skyddar sig inte i samma utsträckning och riskerar därmed att smittas av sexuellt överförbara sjukdomar eller råka ut för oplanerade graviditeter (Lindroth 2013). Även i internationell forskning återfinns bilden av ungdomar på institution som en risktagande grupp. Ungdomar på amerikanska ”detention centers” debuterar tidigt sexuellt, har sex i större omfattning, har ett högre antal sexpartners och använder kondom i lägre omfattning, och bedöms därför ta större sexuella risker. I samma studie framkom också att de institutionsplacerade ungdomarna önskade mer kunskap samt

möjlighet att samtala med en förälder eller annan vuxen om sex (Freedman et al. 2005). Lindroth (2013) förklarar risktagandet med att ett socialt utsatt liv, som många ungdomar på institution lever, kan öka benägenheten att ta sexuella risker. I en problematisk livssituation kan sexuella kontakter ses som en viktig chans att uppleva närhet och njutning, vilket gör att eventuella negativa konsekvenser så som att drabbas av könssjukdomar eller råka ut för en oönskad graviditet blir sekundära (ibid).

3.2 En komplex uppgift för professionella

Vuxna har ofta svårt att veta hur de ska hantera tonåringars sexuella utveckling och många tycker att det är obekvämt att prata med barn och ungdomar om ämnen kopplade till sexualitet. På institutioner där barn och ungdomar placeras försvåras detta ytterligare av den sexuella utsatthet samt det ibland gränsöverskridande sexuella beteende många av de placerade ungdomarna upplevt och uppvisat (Farmer & Pollock 2003). Att bemöta ungdomar på institution då det gäller sexualitet och sexuella relationer beskrivs som en mycket komplicerad uppgift. Institutionerna en del av den offentliga samhällsapparaten och den typen av organisationer utgår ofta från en idé om en asexuell, könlös organisation, vilket gör att de uttalade ramarna för en sådan verksamhet försvårar bemötandet av sexualitet (Green 2005).

Ungdomarnas ålder bidrar också till att bemötandet av dem då det gäller sexualitet kompliceras. Tonåringar befinner sig i en ålder då de ibland ses som barn och ibland som vuxna. Det faktum att de i viss mån fortfarande uppfattas som barn gör att det ter sig perverst och fel att prata med dem om sexualitet, då idealbilden av barndomen är asexuell (Berg 2009, Green 2005).

En komplex bild framkommer i forskningen, särskilt gällande flickor. Å ena sidan beskriver personalen ungdomarnas destruktiva beteende som i hög grad bottnande i sexuella övergrepp och därför blir det en viktig uppgift för personalen på institutionen att försöka skapa samtal om sådana erfarenheter. Sexuella historier är därför ständigt närvarande i den institutionella vården. Å andra sidan upplever många anställda att de inte har tillräcklig kunskap eller utbildning för att bemöta ämnet, och därför undviker personalen att själva initiera samtal kopplade till sexualitet. Det överlämnas istället till de placerade ungdomarna att adressera ämnet om de känner behov av samtal om detta (Överlien 2004). Överlien (ibid.) har i sin forskning på SiS institutioner för flickor funnit att personalen beskriver ungdomarna som barn för att på så vis konstruera en zon fri från sexualitet, vilket erbjuder behandlingspersonalen ett sätt att undvika detta komplicerade ämne.

Även internationell forskning visar att komplexiteten gällande att bemöta placerade ungdomar kring sexualitet gör att ämnet i stor utsträckning undviks. När det väl tas upp är samtalen också ofta präglade av en moralisk laddning (Green 2005).

3.3 Brist på genusperspektiv

Institutionsplacerade ungdomar beskrivs av behandlingspersonal utifrån traditionella föreställningar om kön och genus. Ungdomsvården är ofta formad utifrån stereotypa könsroller där flickornas sexualitet problematiseras och patologiseras medans pojkarnas sexualitet antyds vara ett naturligt fenomen som ägnas lite uppmärksamhet i behandlingen. Flickors psykosociala problem beskrivs i stor utsträckning vara kopplade till att de i barndomen blivit utsatta för sexuella övergrepp, och de tilldelas en offerroll. De sexuella erfarenheter och beteenden flickorna har får stort fokus och ligger till grund för personalens bedömningar och beskrivningar av flickorna och deras problem. Sexualitet och sexuella övergrepp beskrivs inte alls som avgörande på samma sätt då behandlingspersonal beskriver placerade pojkars problematik (Hilte & Claesson 2005). Hilte och Claesson (ibid) pekar också på att behandlarna på SiS-institutioner i Sverige bygger sina föreställningar om de behandlade ungdomarnas sexualitet utifrån en heterosexuell norm.

En stor skillnad beroende på kön framkommer också då grunderna för bedömningen av behovet av tvångsvård granskas. I bedömningen är sexualitet ofta en framträdande faktor då det gäller kvinnor, men inte på samma sätt då det gäller bedömningen av behovet av tvångsvård för män (Lindroth 2013). Schlytter (1999) har forskat på området och funnit att flickor i högre grad än pojkar bedöms vara i behov av tvångsvård grundat i deras sexuella beteende.

Green (ibid) framhåller vikten av att behandlingspersonal har kunskap kring hur kategorierna kön, genus och sexualitet konstrueras och samspelar för att kunna bemöta barn och ungdomar kring sexualitet på ett professionellt vis.

3.4 Sexualitet på hem för vård och boende

I Sverige har stor del av forskningen kring ungdomar på institution genomförts på de särskilda ungdomshemmen av SiS (Andreassen 2003). Detta gäller även på området sexualitet och forskningen på hem för vård och boende, som denna studie syftar till att undersöka, är mycket begränsad. En vetenskaplig studie har emellertid genomförts av Gunnarsson och Månsson som 1986 publicerade *Ungdomar, sexualitet och socialt behandlingsarbete på institution: intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller boende i Skåne*. Deras studie visade att personalen på hvb-hem upplevde sexualiteten svåra att bemöta och att

inga planerade diskussioner fördes med ungdomarna om hur de såg på varandra, sexualitet eller könsroller. Detta trots att personalen fann att ungdomarnas beteende och erfarenheter på många sätt var färgade av könsstereotypa bilder av hur flickor och pojkar ska agera, något som beskrevs som skadligt för båda grupper. Generellt fann man en splittrad bild av hur personalen på de olika institutionerna arbetade med frågor som rör sexualitet och sexuella problem. Kunskapen kring dessa ämnen var ojämnt fördelade i arbetsgrupperna och jämfört med andra ämnen så som missbruk eller kriminalitet hade personalen i liten utsträckning pratat igenom dessa frågor och en gemensam hållning saknades (Gunnarsson & Månsson 1986). Gunnarsson och Månsson (ibid) menar att eftersom sexualiteten i vår samhälle är av intim och privat karaktär ställs behandlarna inför utmaningen att stödja och hjälpa utan att kränka den enskildes integritet. Detta gör att ämnet ofta undviks, men i de fall då ämnet tas upp karaktäriseras samtalen ofta av att personalen vill förmå den unge att berätta. Samtalen innehåller också ofta moraliserande inslag (ibid). Gunnarsson och Månssons (1986) studie på hem för vård och boende kan alltså i många aspekter anses överensstämma med den ovan presenterade forskningen genomförd på de särskilda ungdomshemmen och på ungdomsinstitutioner i andra länder.

Utanför forskningsvärlden

RFSU, Riksförbundet för Sexuell Upplysning, gav 2007 ut rapporten *Att bemöta sexualitet och relationer på behandlingshem: Rapport från ett utbildningsarbete* som beskriver hur personalen på ett hem för vård och boende undervisats i sex- och samlevnadsundervisning. RFSU fann att personalens arbete före utbildningen till största del handlat om förbud och gränser och att hindra ungdomarna från att inleda relationer med varandra, snarare än att inbjuda till samtal om sexualitet och sexuella relationer. De anställda tenderade att undvika ämnet sexualitet och att de upplevde sig sakna relevant kunskap för att bemöta ungdomarna på det sexuella området. RFSU fann även en avsaknad av ett HBTQ-perspektiv. Efter utbildningen fanns en förhoppning hos personalen att föra in frågor kring sex och samlevnad i diskussionsgrupper och i kontaktmannasamtal för att visa att de var öppna för att möta ungdomarnas frågor om sexualitet (Bergström & Laack 2007).

Vid tillsyn av hvb-hem har uppdagats att över 20 procent av de undersökta boendena inte uppfyllde krav på att ge de placerade ungdomarna tillgång till sex- och samlevnads kunskap eller preventivmedel. Vidare saknade 40 procent av hemmen rutiner för hur personalen ska agera i det fall ett sexuellt övergrepp inträffar (Socialstyrelsen 2009).

3.5 Sammanfattning av kunskapsläget

På forskningsfältet både i Sverige och internationellt framträder en bild av institutionsplacerade ungdomar som en sexuellt utsatt grupp som också själva tar större sexuella risker än andra jämnåriga.

Behandlingspersonal på institutioner som tar emot ungdomar ställs inför en mycket komplex uppgift när de ska samtala och bemöta de placerade ungdomarna kring frågor som berör sexualitet. Ämnet förefaller i stor utsträckning undvikas och när det väl berörs präglas samtalen av moraliserande inslag, och detta verkar gälla både i Sverige och i andra västerländska länder, samt på såväl låsta som öppna institutioner. Vidare framkommer att personalen många gånger saknar ett genusperspektiv, samtidigt som vikten av att ha kunskap om hur kategorierna kön, genus och sexualitet konstrueras och samspelar med varandra betonas av forskare.

Eftersom institutionsplacering av ungdomar innebär att samhället i viss mån träder in i föräldrarnas ställe och ansvarar för barnens välmående kan det tänkas påverka ungdomarna i stor utsträckning om de personer som arbetar på dessa institutioner närmar sig ämnet med en moraliserande inställning och med en stereotyp bild av sexualitet. För att främja utsattas ungdomars sexuella rättigheter beskrivs det som en mycket viktig uppgift att aktivt arbeta med detta på boenden som tar emot ungdomar i en utsatt situation. Vikten av att personalen på behandlingshem vågar prata om sexualitet som en del i den helhet som har inverkan på den unges liv framhålls som avgörande (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälleliga frågor 2015).

Endast en studie som undersöker hem för vård och boende med fokus på sexualitet har hittats i genomgången av kunskapsläget inför denna undersökning, och därför finns ett stort behov av att nu undersöka vilka erfarenheter personal på dessa boenden har av att arbeta med de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet. Det framstår även som motiverat att göra detta med en konstruktivistisk utgångspunkt i studiet av sexualitet för att finna om behandlingsarbetet fortfarande präglas av en traditionell och stereotyp bild av sexualitet och sexuellt beteende. Komplexiteten i arbetet med institutionsplacerade ungdomar och sexualitet beskrivs också till viss del bero på den organisatoriska kontext institutionerna opererar i, och mot den bakgrunden syftar denna studie även till att undersöka hur denna kontext påverkar de erfarenheter behandlingspersonal på hem för vård och boende har av att arbeta med ungdomar kopplat till sexualitet.

4. Teoretiska utgångspunkter

De teoretiska perspektiv som använts som utgångspunkter i denna studies analys presenteras i detta avsnitt. Nedan redogörs för de teoretiska inriktningarna genom kortfattade beskrivningar av var och en av dessa, följt av förklaringar av hur de har använts i undersökningen.

4.1 Den sexuella värdehierarkin

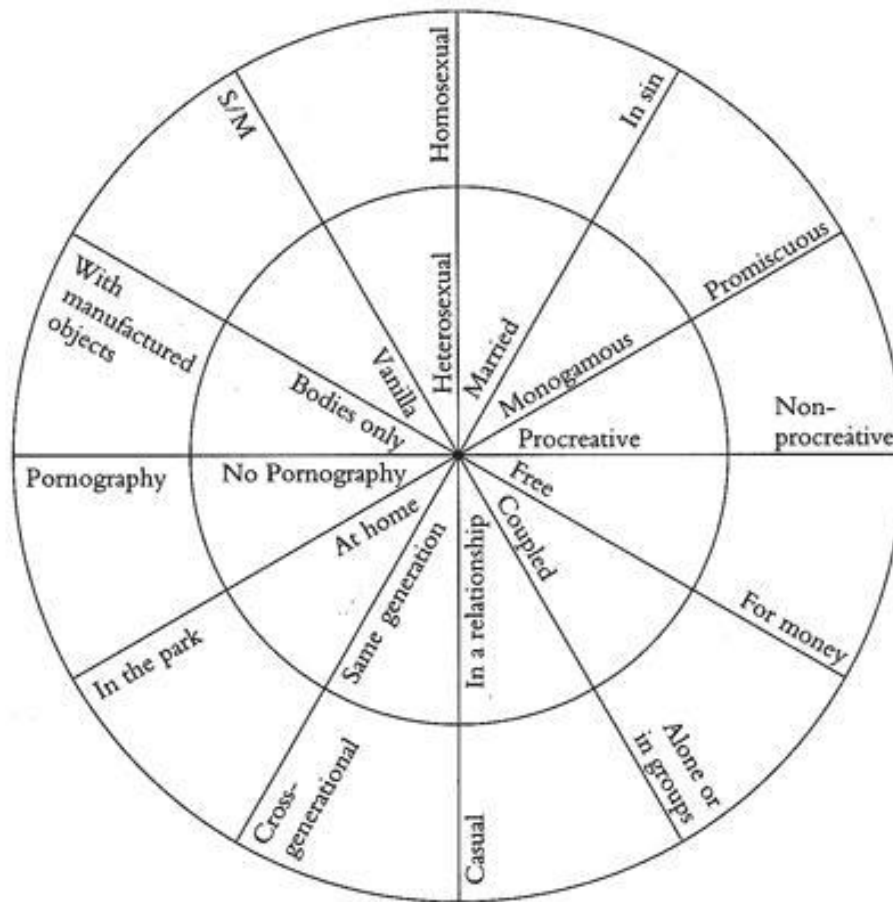
Teorin om den sexuella värdehierarkin har utvecklats av Gayle Rubin (1993) och bygger på en konstruktivistisk syn på sexualitet. Socialkonstruktivism utgår från att vår upplevelse av omvärlden är socialt konstruerad, och att det finns sociala processer bakom det som på ytan ter sig naturligt. Istället för att ting antas existera oberoende av vår tolkning, anses de skapas genom vår tolkning av fenomenet (Wenneberg 2010). Mot den bakgrunden analyserar Rubin (ibid.) sexualitet och menar att sexualitet är politiskt och någonting som påverkas och konstrueras genom sociala processer.

Det konstruktivistiska perspektiv på sexualitet som Rubin (1993) beskriver står i kontrast till ett essentialistiskt perspektiv, vilket är djupt förankrat i det västerländska samhället. Ur ett essentialistiskt perspektiv ses sexualitet som en naturlig kraft som existerat i samma form sedan urminnes tider. Sexualiteten förstås som opåverkbar av sociala processer, och som grundad enbart i fysiologi och psykologi (ibid.).

Rubins cirkel

Enligt Rubin (ibid.) finns flera antaganden om sexualitet som är så självklara i det västerländska samhället att de sällan ifrågasätts. Hon beskriver hur vissa individer och aktiviteter premieras och uppmuntras, medan andra straffas och förtrycks. Människor förföljs och fördöms på grund av deras erotiska smak eller beteende. Även om vissa grupper i samhället missgynnas alldeles synnerligt av det sexuella maktsystemet så påverkas alla av det i viss mån. Med syftet att identifiera, förklara och förkasta erotisk orättvisa och sexuellt förtryck har Rubin (ibid.) utvecklat en modell som beskriver det sexuella maktsystemet.

Figuren nedan visar Rubins (ibid.) cirkel som beskriver det sexuella värdesystemet.

Figur 1 (Rubin 1993, s. 13).

Sex som placeras i den inre delen av cirkeln anses ”normalt”, ”naturligt” och godartat. Här befinner sig exempelvis sexuellt beteende som är heterosexuellt, inomäktenskapligt, monogamt, barnalstrande och icke-kommersiellt. För att sexuella aktiviteterna ska vara samhälleligt accepterade ska de ske i par, i relationer, mellan människor inom samma generation och i hemmet. Sexuellt beteende som exempelvis involverar homosexualitet, promiskuitet, pornografi eller sexleksaker placeras istället i den yttre delen av cirkeln, och denna typ av sexuella handlingar accepteras inte i samhället och anses ”onormala”, ”onaturliga” och av ondo (ibid.).

Beteende som har hög status i den sexuella värdehierarkin belönas med respektabilitet, laglighet och andra fördelaktiga faktorer. Beteende som istället värderas lägre ger dåligt rykte, kriminaliseras och de som ägnar sig åt det betraktas som psykiskt sjuka. En del sexuella beteenden bibehåller en låg status genom att de som ägnar sig åt dem sanktioneras med ett

extremt stigma. Stigmat har sina rötter i den västerländska religionens traditioner, men i dagens samhälle kan stigmat snarare härledas till medicinen eller psykiatrin som dominerat fältet under det senaste århundradet (ibid.).

Denna studie syftar till att förstå vilka erfarenheter personal på hvb-hem har av att arbeta med de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet. Undersökningens frågeställningar innehåller en ambition att analysera detta fenomen med en konstruktivistisk syn på sexualitet och Rubins (ibid.) teori öppnar upp för att skapa denna förståelse. Men en socialkonstruktivistisk utgångspunkt blir det möjligt att se förbi det förgivettagna och analysera personernas erfarenheter på ett djupare plan.

3.2 Gräsrotsbyråkrati och handlingsutrymme

Michael Lipsky (2010/1980) har utvecklat en teori för att analysera den arbetssituation anställda som representerar det offentliga i direktkontakt med medborgare befinner sig i. Han utgår från ett organisations sociologiskt perspektiv och beskriver människor som arbetar inom ovan beskrivna kontext som street-level bureaucrats, vilket brukar översättas med det svenska ordet *gräsrotsbyråkrater* (ibid.).

Då allmänheten efterfrågar statliga verksamheter som är anpassningsbara efter en mångfald av personer och situationer har gräsrotsbyråkrater ett relativt stort handlingsutrymme i sin yrkesroll (ibid). Organisationerna som gräsrotsbyråkrater arbetar i är beroende av dem för att tolka organisationens regler och applicera dem på specifika fall. Oavsett hur många regler organisationen har, är det alltid de enskilda anställda som samlar och tolkar informationen om klienterna (Hasenfeld 2000).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) diskuterar även de handlingsutrymme och menar att socialt arbete handlar om både att hjälpa och kontrollera människor. Även Lipsky (2010) framhåller detta, och menar att gräsrotsbyråkraten har en dubbel roll som innebär både stöd och kontroll vilket skapar dilemman i yrkesrollen. Gräsrotsbyråkrater hjälper medborgare, men kräver i gengäld också vissa beteenden av dem. Enligt Lipsky (ibid) är gräsrotsbyråkraternas hjälpande orientering omöjlig att kombinera med den kontroll och bedömning av klienterna som de också förväntas utföra.

Verksamheter där gräsrotsbyråkrater är anställda arbetar i regel efter konfliktfyllda, vaga och motstridiga målsättningar. Uppgiftsosäkerhet är ofta grundläggande i socialt arbete och gräsrotsbyråkrater upplever ofta en stor osäkerhet gällande vad som egentligen förväntas av dem. Även det faktum att man arbetar med människor skapar en osäkerhet, då människor

är oförutsägbara vilket innebär att det är svårt att förutsäga eller mäta resultatet av det arbete som utförs (Lipsky 2010, Svensson, Johnsson & Laanemets 2008).

Gräsrotsbyråkrater utvecklar ibland rutiner för att göra sin komplexa arbetssituation mer hanterbar. Kategorier skapas för hur gräsrotsbyråkrater ska hantera klienter och situationer, men det är sedan upp till varje gräsrotsbyråkrat att använda sitt handlingsutrymme när denne bestämmer hur öppen denne kommer att vara för motsägende information som inte överensstämmer med de förutbestämda kategorierna och handlingsmönstren (ibid.).

De personer som intervjuats denna studie kan förstås som gräsrotsbyråkrater i den bemärkelsen att de arbetar på samhällets uppdrag och i sitt arbete står i direktkontakt med de placerade ungdomarna. Teorin öppnar upp för en ökad förståelse för behandlingspersonalens erfarenheter utifrån deras arbetssituation. Lipsky (ibid.) har en organisations sociologisk utgångspunkt och därmed bidrar det teoretiska perspektivet till att skapa förståelse för hur intervjupersonernas erfarenheter kan förstås utifrån den organisatoriska kontext de befinner sig i, vilket denna studie syftar till att klargöra och analysera.

3.3 Människobehandlande organisationer

Gräsrotsbyråkrater och socialarbetare arbetar ofta i det som brukar kallas människobehandlande organisationer, vilka är organisationer som arbetar med människor som råmaterial och strävar efter att producera en förändrad människa (Hasenfeld 2000; 2010). Yeheskel Hasenfeld (ibid.) analyserar människobehandlande organisationer med hjälp av nyinstitutionell teori, vilket innebär att han försöker förstå organisationerna utan antagandet att organiserandet bygger på rationalitet. Istället fokuseras på hur organisationerna gör för att överleva och erhålla legitimitet från samhället (Levin 2013). Med denna utgångspunkt menar Hasenfeld (2000; 2010) att människobehandlande organisationer alltid har en moralisk prägel. Institutionaliserade moraliska regler påverkar arbetet och organisationerna samt deras anställda deltar aktivt i att skapa och upprätthålla moraliska regler (ibid.).

DiMaggio & Powell (1983) utgår även de från ett nyinstitutionellt perspektiv och har analyserat de faktum att organisationer som arbetar med samma saker tenderar att likna varandra. De utgår från begreppet organisatoriska fält, vilket beskrivs som fält bestående av organisationer som ägnar sig åt ungefär samma arbetsuppgifter och som beskriver sina verksamheter på liknande sätt. Inom dessa fält tenderar organisationerna att likna varandra och de utvecklar liknande normer kring vad som är önskvärt och inte, och denna likformighet brukar benämnas *isomorfism*. Detta sker genom organisationerna härmar framgångsrika

verksamheter, men också genom tvingande regler som formuleras i och för organisationen (ibid).

De personer som intervjuats i denna studie arbetar vid hvb-hem som arbetar med ungdomar och strävar efter att omforma ungdomar för att bättre fungera i samhället, vilket innebär att hvb-hemmen kan förstås som människobehandlande organisationer. Dessa ny-institutionella infallsvinklar på organisationer har i denna studie använts för att uppnå en större insikt i hur den organisatoriska kontexten påverkar respondenternas erfarenheter av att arbeta med de institutionsplacerade ungdomarna. I förlängningen medverkar detta till att besvara studiens frågeställningar.

5. Metodologiska överväganden

5.1 Vetenskapsanalytisk utgångspunkt

Denna studie syftar till att förstå de erfarenheter personal på hem för vård och boende har av att arbeta med de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet. En kvalitativ ansats fokuserar på att genom människors tolkningar finna förståelse för verkligheten (Bryman 2011), och därför förefaller en sådan lämplig i detta fall. Kvalitativa metoder ger möjlighet att skapa förståelse för fenomen som uppstår i samspelet mellan människor (Ahrne & Svensson 2011) och med det i åtanke ter sig en kvalitativ metod användbar för att uppfylla undersökningens syfte.

Val av metod

För att förstå socialarbetarnas erfarenheter behövs tillgång till deras perspektiv. Den kvalitativa forskningsintervjun ämnar förstå världen från intervjupersonens synvinkel och finna mening ur dennes erfarenheter (Kvale & Brinkmann 2014) och därför har metoden bedömts ändamålsenlig för att generera empirin i den föreliggande studien.

En öppen struktur på intervjuer ger möjlighet för den intervjuade att berätta fritt utan att känna sig begränsad av olika svarsalternativ, vilket innebär att den genererar en helhetsbild med fler dimensioner än en intervju med sluten struktur. Dock kan en viss struktur i intervjun med fördel användas om målet är att finna svar på frågeställningar med ett förhållandevis tydligt fokus (Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2011, May 2013, Bryman, 2011).

Utifrån detta resonemang har en halvstrukturerad livsvärldsintervju valts för att finna svar på studiens frågeställningar. Sådana intervjuer söker kvalitativ kunskap utifrån ord och beskrivningar och är jämförbara med semi-strukturerade kvalitativa intervjuer. Forskaren leder den intervjuade till vissa förutbestämda teman, för att sedan därifrån be om omfattande beskrivningar av specifika situationer och händelser. Intervjuaren antar ett nyfiket förhållningssätt och lyssnar både till vad som sägs och vad som inte sägs (Kvale & Brinkmann 2014).

Metodens förtjänster och begränsningar

Användningen av den halvstrukturerade livsvärldsintervjun innebär både metodologiska för- och nackdelar. En fördel är att en kvalitativ intervju ger möjligheten att på kort tid höra flera personers reflektioner kring det samhällsfenomen som undersöks. Intervjupersonernas normer, emotioner samt vad denne tar för givet kan fångas in och tolkas (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Då syftet har varit att undersöka och förstå socialarbetarnas tal har det haft

stor betydelse för mig att fånga detta och därför har den halvstrukturerade livsvärldsinterjvun kunnat användas med fördel.

En kvalitativ forskningsprocess skapar också möjligheterna att vara flexibel och anpassa forskningens utformning under arbetets gång, vilket innebär att forskaren inte är fastlåst vid sina egna förutbestämda meningar inför projektet (Ahrne & Svensson 2011, Kvale & Brinkmann 2014). Detta har varit en stor fördel i arbetet med undersökningen då frågeställningarna varit relativt öppna och syftet varit att finna intervjupersonernas perspektiv, vilket jag saknade kännedom om då arbetet inleddes.

Emellertid ger intervjuer bara en begränsad bild av ett fenomen. Intervjudata är en ögonblicksbild av en företeelse, och kritik som har framförts mot metoden är att data riskerar att skapas i interaktionen i intervjun (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, Ryen 2004). Detta ska tas i åtanke då resultaten av denna studie läses. Syftet med undersökningen har dock aldrig varit att fånga en objektiv verklighet utan en bild av intervjupersonernas subjektiva livsvärld. Utgångspunkt har snarare varit att varje situation kan beskrivas på flera sätt och att flera subjektiva sanningar kan existera parallellt, och därmed blir det också omöjligt att hävda att objektiv verklighet fångas och beskrivs oavsett vilken metod som används (Bryman 2011).

Tilläggs bör också att då kvalitativ forskning bygger på ett mindre antal intervjuer, i det här fallet sex stycken, är det svårt att generalisera resultatet (ibid.). Denna studie har ingen ambition att generalisera, utan letar efter det specifika, och mot den bakgrunden bör resultaten förstås.

Kvalitativ forskning skiljer sig från kvantitativ genom att forskaren i en kvalitativ process kommer närmre föremålen för forskningen, vilket kan vara både en tillgång och ett hinder (Ahrne & Svensson 2011). Det medför att forskaren får direkt kännedom om det som studeras och forskaren kan genom närheten till intervjupersonerna bygga upp den tillit som behövs för att få tillgång till deras uppfattning och perspektiv (Ryen 2004). Dock riskerar närheten att leda till att forskaren i alltför hög grad identifierar sig med forskningssubjekten vilket gör att syftet med undersökningen kan hamna ur fokus (Bryman 2011).

Denna studie syftar till att få del av de intervjuades subjektiva berättelser och därför har en begränsad förhandsstruktur valts då en alltför strukturerad intervju innebär en risk att forskaren missar eller misstolkar fenomen som är viktiga för intervjupersonen. En viss förhandsstruktur kan dock vara behjälplig för att undvika överflödesinformation (Ryen 2004). För att tillförsäkra att vissa frågeställningar besvarades har en viss förhandsstruktur använts, då en alltför löst strukturerad intervju skulle ha inneburit en risk att gå miste om information kring dessa. Förhandsstrukturen kan dock ha inneburit att intervjuerna ändå i viss mån är

influerad av de förutfattade meningar jag som forskare hade då intervjuguiden skapades och då intervjuerna genomfördes.

Metodens för- och nackdelar diskuteras mer utförligt nedan under avsnittet metodologisk diskussion.

5.2 Genomförande

Intervjuguide

Utifrån teman kopplade till undersökningens frågeställningar skapades en intervjuguide (se Bilaga 1). Resonemanget om den halvstrukturerade livsvärldsintervjun ovan har varit utgångspunkt då intervjuteman valdes ut och syftet med guiden var att skapa förutsättningarna för att finna intervjupersonernas bild av det undersökta fenomenet, för att i förlängningen kunna besvara studiens frågeställningar. De halvstrukturerade frågorna gav möjlighet att både ta del av de intervjuades allmänna perspektiv samt få beskrivningar av specifika episoder och händelser de varit med om. Intervjuguiden användes som utgångspunkt i de intervjuer som genererat den data undersökningen är baserad på.

Pilotintervjuer

Trots att samtal och att ställa frågor är en naturlig del av de flesta människors liv är det en komplicerad uppgift att genomföra forskningsintervjuer. Därför krävs en stor färdighet hos intervjuaren och Kvale och Brinkmann (2014) menar att sättet för en forskare att lära sig denna färdighet är genom att praktiskt öva på att intervju.

Med målet att förbättra min hantverksskicklighet hölls två pilotintervjuer med kurskamrater, innan de slutliga intervjuerna genomfördes. De som intervjuades i pilotintervjuerna var socionomstudenter med erfarenhet av att arbeta på hvb-hem med ungdomar, vilka bedömdes som relevanta intervjupersoner för testintervjuerna. Dessa intervjuer uppfattar jag ledde till att jag i de slutliga intervjusituationerna kunde inta en mer naturlig och avslappnad hållning, vilket i förlängningen ökade förutsättningarna för att utnyttja den möjlighet att vara flexibel som kvalitativa intervjuer erbjuder.

Pilotintervjuerna innebar också ett tillfälle att testa intervjuguiden i praktiken, och en antal mindre korrigeringar gjordes inför de intervjuer som slutligen användes som underlag i analysen.

Urval och avgränsningar

En målstyrd urvalsprocess har använts, vilket innebär att de som anses relevanta för studiens forskningsfråga väljs ut (Bryman 2011). Då undersökningen syftar till att förstå erfarenheterna hos behandlingspersonal av att arbeta med ungdomar kopplat till sexualitet har

personer som arbetar på hvb-hem för tonåringar intervjuats. Poängteras bör att ett målstyrt urval innebär att ingen slumpmässighet ägt rum i urvalsprocessen, vilket gör att inga garantier finns för att urvalet är representativt för den grupp som undersöks (ibid.).

Intervjupersonerna hittades genom två steg. Det första steget i ett tvåstegsurval innefattar att välja ut de organisationer där respondenterna ska påträffas (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). I denna undersökning handlade det om att välja ut och kontakta hem för vård och boende med förhoppning om att där finna intervjupersoner. Urvalet begränsades till de hvb som tar emot tonåringar, då det är personal som arbetar med den åldersgruppen som studien syftar till att undersöka. Geografiskt avgränsades de hvb som kontaktades till Skåne. Landskapet rymmer ett stort utbud och variation av hvb-hem och därmed bedömdes det tillräckligt att täcka in denna del av landet i undersökningen. Samtliga hem för vård och boende som efter urvalskriterierna fanns kvar på www.hvbguiden.se kontaktades genom e-post. I mailet informerades om studiens syfte och upplägg och om vilka premisser som gällde vid ett eventuellt deltagande (Se Bilaga 2).

Nästa steg i tvåstegsurvalet handlar om att finna de specifika intervjupersonerna inom vardera organisation (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011). Genom mailen till hvb-hemmen fick jag kontakt med sex enskilda personer som anmälde intresse för att ställa upp och intervjuas i studien. Dessa sex personer är anställda, och en av dem praktiserar, vid sammanlagt tre olika hem för vård och boende. Två personer vid vardera boende har intervjuats.

De personer som intervjuats i studien presenteras nedan.

- *Intervjuperson 1*: Man, 38 år. Verksamhetschef på ett hvb-hem som tar emot flickor i åldern 15-20 år. Beteendevetare. 12 års erfarenhet av att arbeta med ungdomar i behandling.
- *Intervjuperson 2*: Kvinna, 41 år. Behandlingspersonal på samma hvb som föregående intervjuperson. Socionom. Sex års erfarenhet av behandlingsarbete.
- *Intervjuperson 3*: Kvinna, 24 år. Behandlingspersonal. Socionom. Tre års erfarenhet i arbetet.
- *Intervjuperson 4*: Kvinna, 26 år. Behandlingspersonal på samma boende som intervjupersonen ovan. Socionom. 1,5 års erfarenhet.
- *Intervjuperson 5*: Kvinna, 45 år. Behandlingspersonal och utredningssamordnare på hvb som tar emot ungdomar i åldern 13-20 för utredning. Behandlingspedagog. Har 5 års erfarenhet.

- *Intervjuperson 6*: Man, 23 år. Socionompraktikant på samma boende som ovanstående intervjuperson.

Intervjusituationen

I intervjusituationen berördes de teman intervjuguiden innehåller, men utöver detta anpassades intervjuerna efter den riktning intervjupersonen tog. Kvale och Brinkmann (2014) betonar vikten av att som intervjuare visa öppenhet för nya och oväntade fenomen, och jag som intervjuat har i intervjusituationen haft ambitionen att göra detta. Då kvalitativa forskningsintervjuer inbegriper en risk att missa eller misstolka fenomen som är viktiga för intervjupersonen (Ryen 2004) har jag ställt följdfrågor och bett de intervjuade att utveckla beskrivningar för att minska risken för missförstånd. Intervjuerna har varit mellan 30-50 minuter långa.

Kodning och teorival

Intervjuerna har spelats in på ljudfil och därefter transkriberats. Därefter kodades materialet. I en idealisk forskningsprocess kodas data efter att den samlats in men i praktiken sker ofta en del av kodningen före eller under datainsamlingen (Jönsson 2010). Intervjuguiden har innehållit vissa teman vilket innebär att data i viss mån insamlats utefter koder. Dock har de olika intervjuerna tagit olika riktning beroende vad intervjupersonen funnit viktigt att tala om och därför har den huvudsakliga kodningen och tematiseringen skett efter insamlandet.

Kodningen har gjorts med inspiration från det Bryman (2011) beskriver som grundläggande tekniker i kvalitativ dataanalys. Utskrifterna av intervjuerna läses då först för att skapa en grundläggande överblick av materialet. Därefter sker en mer noggrann genomläsning, då teman och nyckelord noteras i marginalen. Sedan granskas dessa teman mer kritiskt och slås samman till större kategorier och samband dem emellan noteras. Detta följs av en tankeprocess där man funderar över hur de teman som framkommit är relaterade till existerande litteratur (ibid.). Kodningen i den föreliggande undersökningen har alltså gjorts med inspiration från detta tillvägagångssätt.

De teman som föreföll mest framträdande under kodningsprocessen har legat till grund för teorivalen i studien samt för de teman som diskuteras i analysen. Dessa teman är även matchade mot undersökningens frågeställningar.

5.3 Forskningsetiska överväganden

Innan studien genomfördes har den granskats ur ett forskningsetiskt perspektiv. Utgångspunkt för granskningen har varit Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Dessa bör beaktas inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och inför en vetenskaplig

undersökning måste ansvarig forskare göra en avvägning av värdet av det förväntade nya kunskapsstillskottet mot möjliga negativa konsekvenser för berörda undersökningsdeltagare (Vetenskapsrådet).

Vetenskapsrådet framhåller individskyddskravet som grunden för forskningsetiska överväganden och detta består av fyra huvudkrav som eftersträvar skydda individer från otillbörlig insyn, psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. De fyra huvudkraven är; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskaren ska informera berörda personer om undersökningens syfte, om att deras deltagande är frivilligt samt att de har rätt att avsluta sitt deltagande i studien om de önskar detta. Samtyckeskravet beskriver att deltagarna i ett forskningsprojekt har rätt att själva bestämma om de vill delta eller inte och forskaren ska inhämta deras samtycke (Vetenskapsrådet). Konfidentialitetskravet uppnås genom att uppgifter om de personer som ingår i undersökningen behandlas med konfidentialitet och på ett sådant vis att obehöriga inte kan komma åt dem. Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlas in från enskilda endast får användas för forskningsändamålet (Bryman 2011).

För att vara försäkrad om att studien genomförs på ett etiskt försvarbart sätt har samtliga deltagare informerats om studiens syfte, vem som ansvarar för studien, vilka villkor som gäller för medverkan i studien samt vad en medverkan innebär. Denna information har de fått dels i det informationsbrev (se Bilaga 2) som mailades ut samt även muntligt inför intervjutillfället. Alla som intervjuats i studien är anonyma. De ljudfiler som spelats in har behandlats med stor försiktighet och den information som inhämtats vid intervjuerna har enbart använts som underlag för studien.

5.4 Metodologisk diskussion

Klassiskt används begreppen validitet och reliabilitet för att mäta kvaliteten av forskning. Uttrycken har sitt ursprung i kvantitativ forskning vilket gör att det ibland kan vara problematiskt att applicera dem på kvalitativ forskning. Då kvalitativ forskning i regel utgår från en komplex bild av verkligheten som någonting som aldrig kan studeras helt objektivt har en rad begrepp bättre lämpade för kvalitativ forskning utvecklats. Bryman (2011) beskriver det alternativa begreppet *tillförlitlighet* som utvecklats för att bedöma validitet och reliabilitet i kvalitativ forskning och utifrån detta begrepp diskuteras här denna undersökning.

Tillförlitlighet bygger på fyra kriterier; *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att styrka och konfirmera*.

Trovärdighet i kvalitativ forskning handlar om att de slutsatser som dragits utifrån resultaten ska hänga ihop och vara trovärdiga (Bryman 2011). Med en utgångspunkt att det finns flera tänkbara sätt att beskriva verkligheten kan forskaren aldrig hävda att denne har fångat en objektiv och sann bild av ett fenomen, oavsett vilka metodologiska kriterier som beaktats. I en intervjustudie som denna ska forskaren försäkra sig om att ha förstått intervjupersonens subjektiva bild av verkligheten och därefter beskriva denna på ett trovärdigt sätt. Intervjuerna ska omfatta en noggrann utfrågning om meningen i det som sägs, så att forskaren är säker på att inte misstolka den intervjuade (Kvale & Brinkmann 2014). Studien har tagit fasta på detta och i intervjusituationen har utförliga följdfrågor ställts till intervjupersonerna för att minimera risken att deras beskrivningar tolkas på fel sätt.

Kvale och Brinkmann (ibid) varnar också för att ledande frågor som ställs på ett ogenomtänkt sätt kan färga intervjudata, och därför har den typen av frågor undvikits. Vidare betonas forskarens hantverksskicklighet som avgörande för kvalitén på undersökning, då forskaren är det främsta forskningsverktyget (ibid). För att öka mina färdigheter som intervjuare genomfördes två pilotintervjuer innan de slutgiltiga sex intervjuerna som är underlag för studien, vilket kan antas öka trovärdigheten i den data intervjuerna genererade. Dock går det inte att fullständigt utesluta risken att min begränsade erfarenhet av att genomföra forskningsintervjuer kan ha avspeglats i empirin.

Begreppet *överförbarhet* handlar om huruvida resultaten av en undersökning kan generaliseras till en bredare kontext. Eftersom kvalitativ forskning ofta bygger på ett intensivt studium av en liten grupp individer med fokus på det kontextuellt unika är det generellt svårt att tala om överförbarhet. Forskaren bör därför istället fokusera på att ge fylliga redogörelser för detaljerna i det som studerats, så att läsaren har tillräckligt med data för att själv bedöma hur pass överförbara resultaten är i en annan miljö (Bryman 2011). För att uppfylla detta kriterium ges utförliga beskrivningar av detaljerna i empirin, dock enbart i den omfattning som bedömts möjlig med tanke på omfånget av texten. I analysen redovisas teoretiska resonemang i samband med de citat ur intervjuerna de tagit utgångspunkt i, för att på så vis öka transparensen.

Kvale och Brinkmann (2014) problematiserar användbarheten av ett begrepp som generaliserbarhet i en kvalitativ kontext ytterligare och menar att det inte är meningsfullt att kombinera detta med en syn på samhällsvetenskaplig kunskap som socialt och historiskt kontextualiserad. Med utgångspunkt i deras resonemang bör istället poängteras att den kunskap som producerats i denna studie är bunden till en viss kontext och jag uppmanar till att resultatet läses med detta i åtanke.

Pålitlighet avser om resultaten i en undersökning kan anses tillförlitliga. I kvalitativ forskning uppnås detta genom forskaren säkerställer att det skapas en fullständig och tillgänglig redogörelse för alla faser av forskningsprocessen (Bryman 2011). I denna undersökning redovisas alla delar av forskningsprocessen på ett tydligt och överblickbart sätt för att uppnå en större pålitlighet.

Slutligen framhålls *möjligheten att styrka och konfirmera* som betydande för att skapa tillförlitlighet i kvalitativ forskning. Med detta menas att forskaren inte medvetet ska låta personliga värderingar eller teoretisk inriktning påverka utförandet och slutsatserna av en undersökning. Utifrån insikten att det inte finns någon fullständig objektivitet i samhällsvetenskaplig forskning ska forskaren försöka säkerställa att denne agerat i god tro (ibid.). Därför har jag i största möjliga mån satt min egna värderingar och förutfattade meningar inom parentes och haft en ambition att studera materialet utan inflytande av dessa. Valet av teori har också reviderats efter insamlandet att data för att bättra matcha de teman som framkom i empirin, vilket har varit ett sätt att försöka undvika att materialet färgas av förutfattade meningar.

Avslutningsvis i denna diskussion om metodologiska överväganden bör tilläggas att det som ibland kan framstå som motsägelsefulla uttalanden av informanterna i kvalitativ forskning ofta är en frukt av intervjuteknikens förmåga att fånga nyansrikedomen i de sociala fenomen som undersöks. Vad som kan framstå som svårigheter med att uppfylla kriterier för validitet och reliabilitet i kvalitativ forskning är inte nödvändigtvis inneboende svagheter i metoden utan handlar snarare om dessa metoders enastående förmåga att spegla och ifrågasätta den undersökta sociala verkligheten i all dess komplexitet (Kvale & Brinkmann 2014). Mot denna bakgrund kan kvalitativa intervjuer tolkas som en i hög grad valid och reliabel metod för att studera det fenomen som denna uppsats syftar till att undersöka.

6. Resultat och analys

Här presenteras studiens resultat utifrån olika teman. Citat från intervjuerna vävs samman med teoretiskt grundade resonemang kopplade till undersökningens frågeställningar och syfte.

6.1 Sexualiteten närvarande

Flera av respondenterna beskriver sexualiteten som närvarande i arbetet med de placerade ungdomarna.

IP 5: ”Det skulle jag vilja påstå att det [sexualitet] kommer upp hela tiden. Det är en levande och öppen diskussion.”

IP 1: ”Vi pratar ju om sex eller sexualitet ganska ofta.”

I dessa uttalanden framgår att sexualiteten är en del i det vardagliga arbetet på hvb-hemmen. Vidare beskriver bägge respondenter talet som ett sätt genom vilket sexualiteten närvarar, vilket överensstämmer med att Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) framhåller samtal som en grundpelare i det sociala arbetet. Flera av respondenterna beskriver ungdomarnas ålder och hormoner som orsaken till att sexualiteten är närvarande.

IP 4: ”De är ju ungdomar, tonåringar. Det händer mycket i kroppen med hormoner så det är rätt så naturligt tänker jag att man vill utforska och lära känna sin kropp och andra.”

En möjlig tolkning av denna beskrivning är den grundas i en syn på sexualitet som till stor del utgår från en biologiskt perspektiv. Rubin (1993) använder begreppet sexuell essentialism för att beskriva det synsätt där sexualitet ses som en av naturen given kraft. Sexualiteten antas då formos och uttryckas grundat i enbart biologi utan påverkan av social och historisk kontext (ibid.). Att respondenten i ovanstående citat beskriver ungdomarnas sexualitet som aktuell i arbetet på grund av hormoner, skulle kunna innebära att hon till viss del utgår från denna fysiologiskt förankrade syn på sexualitet som Rubin (ibid.) beskriver är utbredd i västerländska samhällen. Beskrivningen av ungdomarnas ålder och hormoner som orsak till att sexualiteten är aktuell återkommer i flera intervjuer.

IP 5: ”För dem [ungdomarna] är sexualitet väldigt stort. De kommer hit när de är som mest [skratt] hormonstinna. De är mellan 13 och 19 år (...) så det är klart att sexualiteten för dem är väldigt nytt och spännande. Och här har vi ju både pojkar och flickor, och vi har yngre personal som jobbar här så det är väldigt mycket kring sexualitet.”

Behandlaren framhåller det faktum att det aktuella hvb-hemmet tar emot både flickor och pojkar samt har yngre personal som bidragande orsaker till att sexualiteten är närvarande. Enligt den sexuella värdehierarkin betraktas sexuellt beteende i den inre delen av Rubins (ibid.) cirkel som ”normalt”, ”naturligt” eller av godo. De sexuella handlingar i den yttre delen av cirkeln anses istället vara ”onaturliga”, ”onormala” eller elakartade. Heterosexuellt sex och sex mellan personer inom samma generation placeras i den inre delen av cirkeln och sållas därmed till de socialt accepterade uttrycken för sexualitet (ibid.). Behandlaren uttrycker att det är mycket kring sexualitet på boendet på grund av att där finns både män och kvinnor samt personer i samma ålder. Detta tyder på att hon ser det som naturligt att sexualitet och sexuella känslor uppstår när människor möts inom den kontexten. I förlängningen kan detta tolkas som uttryck för att hon innehar den syn på sexualitet som beskrivs i den inre delen av Rubins (ibid.) cirkel, där heterosexuellt sex mellan människor i ungefär samma ålder är det som anses vara ”normalt”.

Vidare uppvisar vissa respondenter en tendens att närma sig området sexualitet i arbetet med fokus på potentiella problem kopplade till ämnet. En socialarbetare beskriver här vid vilka tillfällen de pratar om sexualitet med varandra i personalgruppen:

IP 4: ”Framförallt kommer det upp om det har varit någon specifik händelse som kanske har gjort att det finns en extra oro eller fundering. (---) Det kan handla om att man är fundersam kring någons [tvekar] sexuella beteende (...) Om man är oroad. Om någon ungdom kanske är utsatt för någonting.”

Det är vanligt förekommande att sexualitet närmas från ett felsökande perspektiv. Sexuellt beteende anses ha en skyldighet att bevisa sig värdigt eller accepterat snarare än att det antas vara det till någonting som tyder på motsatsen framkommer. Detta är unikt för sexualitet jämfört med andra områden i vårt samhälle (Rubin 1993). Att respondenten beskriver att personalen pratar om ämnet då det finns en oro kan tolkas spegla att arbetsgruppen på detta boende tenderar att närma sig ungdomarnas sexualitet ur ett

problemorienterat perspektiv. Sexuella handlingar och relationer ses då främst som potentiellt hotfulla. Poängteras bör dock att alla respondenter inte förefaller ha en problemorienterad utgångspunkt.

IP 1: ”Om sex blir destruktivt och man märker att det här är ett problem för tjejen, då måste vi såklart hjälpa till med det, men man kan inte generellt utgå från att det är dåligt att tjejer har mycket sex”.

I citatet betonas vikten av att inte generellt utgå från att det är ett problem om en placerad ungdom har mycket sex. En potentiell tolkning är att respondenten är medveten om att det finns en tendens att närma sig sexualitet ur ett felsökande perspektiv, och att han har en ambition att undvika denna utgångspunkt i arbetet med ungdomarna.

Denna intervjuperson arbetar på ett hvb-hem som enbart tar emot flickor, och det kan tänkas vara därför han nämner just tjejer i citatet. Det är också möjligt att han betonar flickor med anledning av att han har en kunskap om att det är extra vanligt att kvinnors sexualitet beskrivs som problematisk. Samma intervjuperson uttrycker sig nämligen vid ett annat tillfälle i intervjun så här:

IP 1: ”Så ser ju samhällets normer ofta ut. Att det är jätteokej om killar är sexuellt aktiva men det inte lika okej om en tjej är det. (---) Det är jag väldigt noga med att alla tjejer som bor här har rätt till sin egen sexualitet.”

Hasenfeld (2000) menar att människobehandlande organisationer tenderar att upprätthålla traditionella moraliska värderingar kopplade till exempelvis genus. Han framhåller även att enskilda anställda i organisationerna kan inta en roll som moraliska entreprenörer och välja att agera efter egna värderingar istället för att upprätthålla de normer som råder i samhället i stort. Citatet är möjligt att tolka som att denna socialarbetare väljer att *inte* applicera samhällsliga normer angående hur kvinnor ska agera sexuellt i sitt arbete med de placerade ungdomarna på hvb-hemmet. Detta är intressant då tidigare forskning visat att det är vanligt förekommande med könsstereotypa föreställningar om de placerade ungdomarnas sexualitet bland personal på ungdomsinstitutioner (Hilte & Cleazon 2005). Intervjupersonen som uttalat sig ovan verkar alltså stå i motsats till detta.

6.2 Öppenhet och kontroll

Acceptans viktigt

Ett gemensamt tema som har stort genomslag i alla intervjuer är att respondenterna betonar vikten av att vara öppen och accepterande mot ungdomarna gällande deras sexualitet och sexuella relationer.

IP 4: ”Det jag tycker känns viktigt är det här att få fram öppenheten gentemot att alla kan vara olika. Tolerans och acceptans.”

IP 3: ”..att visa att man är öppen och accepterande, att liksom oavsett vad du säger till mig kommer jag inte döma dig.”

Intervjupersonerna berättar här vad de tycker är viktigt i bemötandet av ungdomarna gällande sexualitet. Öppenhet, acceptans och icke-dömande betonas på liknande sätt av samtliga respondenter. De gemensamma normerna inom en yrkesgrupp samspelar med andra faktorer när enskilda socialarbetare agerar i sin yrkesroll. Professionella ideal och förväntningar avspeglar sig i tankar och handlingar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Fokuset på öppenhet hos respondenterna kan tänkas gestalta ett starkt ideal bland socialarbetare att vara tolerant och accepterande på det aktuella området. Tonvikten på öppenhet är dessutom möjlig att tolka som ett uttryck för en viss medvetenhet om att människor förtrycks på grund av sexuellt beteende liksom Rubin (1993) beskriver. Öppenheten kan tänkas spegla en önskan hos intervjupersonerna att inte agera utifrån det sexuella hierarkiska systemet.

Hvb-hemmet beskrivs av en respondent även som accepterande gällande ungdomarnas sexualitet i förhållande till SiS särskilda ungdomshem. Personen har tidigare erfarenhet av att arbeta på ett sådant hem med särskilda befogenheter, och positionerar under intervjun flera gånger hvb-hemmet som mer öppet i jämförelse SiS-institutionen. Citatet nedan presenteras för att illustrera detta.

IP 1: ”På SiS där jag jobbade tidigare så går man igenom bagagen. (...) Så flyttade det in en tjej, och så var där en dildo [i bagaget]. Får hon ha en dildo liksom? Det blev en diskussion i den arbetsgruppen. Hos oss är det klart som fasiken att hon får ha en dildo. Vill du ha en dildo så ha en dildo. Det är upp till dig. Men *där*, blev det värsta grejen. (...) De tog in den.”

Användande av sexleksaker beskrivs av Rubin (1993) som ej samhälleligt accepterat sexuellt beteende. Enligt respondenten är det en självklar rättighet för ungdomarna på hvb-hemmet att ha en dildo, medan denna typ av objekt konfiskerades på det särskilda ungdomshemmet. I problemformuleringen till denna studie har beskrivits hur hvb-hem växt fram ur kritik som riktades mot de tidigare existerande institutionerna. Hvb-hem skapades för att vara en mer öppen form av institution (Sallnäs 2012). Skillnaden mellan det särskilda ungdomshemmet och hvb-hemmet som intervjupersonen beskriver här kan ses som ett uttryck för denna skillnad, och i citatet förefaller hvb-hemmet då det gäller användandet av sexleksaker ha en mer accepterande inställning till sexuellt beteende i den yttre delen av Rubins (1993) cirkel än SiS- institutionen.

Reglering av sexualiteten

I kontrast till det fokus på öppenhet som lyfts fram i intervjuerna har flera av respondenterna även beskrivit situationer där de reglerar ungdomarna kring deras uttryck kopplade till sexualitet.

IP 5: ”Mycket av våra diskussioner är att våra pojkar, (...) de pratar på ett i mina ögon felaktigt sätt och då försöker vi tillrättavisa dem och prata mycket om kärlek, sex och hur man ska bemöta det motsatta könet eller samma kön.”

Här beskriver intervjupersonen hur hon tillrättavisar pojkar på hvb-hemmet. Enligt Lipsky (2010) innebär gräsrotsbyråkraters arbetsroll alltid ett mått av social kontroll och tillrättavisandet av ungdomarna exemplifierar detta. Vidare uttrycker respondenten att tillrättavisandet sker genom att hon kopplar talet om sex till kärlek. Monogamt, relationellt sex i par premieras och befinner sig högt upp i den sexuella värdehierarkin. Promiskuöst sex och tillfälliga sexuella kontakter placeras längre ned och tillhör därmed det sexuella beteende som generellt inte accepteras i samhället (Rubin 1993). Att respondenten tillrättavisar ungdomarna då de pratar om sex på ett sätt som inte kopplas till kärlek betyder att i denna aspekt förväntas ungdomarna ägna sig åt sexuellt beteende i den inre delen av Rubins (ibid.) cirkel.

I citatet bör dock noteras att intervjupersonen avslutningsvis tillägger att ungdomarna regleras gällande hur de ska bemöta det motsatta könet, *eller samma kön*. Det kan i motsats till ovanstående resonemang förstås som ett exempel på att intervjupersonen *inte* försöker

anpassa ungdomarna efter sexuellt agerande i den inre delen av Rubins (ibid.) cirkel. Homosexuellt sex placeras i den yttre delen av cirkeln men förefaller inte vara en typ av sex som tillrättavisas av personalen. I uttalandet framstår normen att ha sexuella relationer baserat på kärlek vara starkare än normen att ha sex med någon av motsatt kön.

Intressant är att personen som citeras här är samma person som tidigare kopplade det faktum att sexualiteten var närvarande i behandlingsarbetet till att det fanns både pojkar och flickor på boendet. Hon beskriver alltså först att sexualitet uppstår mellan personer av skilda kön och sedan att det likväl sker mellan personer av samma kön. En liknande motsägelsefullhet återkommer hos flera av intervjupersonerna just gällande inställningen till homosexualitet. De betonar vikten av att behandla homosexualitet som lika naturligt som heterosexualitet samtidigt som de också pratar utifrån ett antagande att sexualitet uppstår mellan män och kvinnor. Rubin (ibid.) menar att alla människor i vårt samhälle är präglade av den sexuella värdehierarkin och troligt är att det bidrar till att respondenterna trots en vilja att vara öppna är påverkade av normativa föreställningar om att sexuella handlingar skulle vara mer naturliga mellan personer av motsatta kön.

Uttalandet ovan beskriver hur ungdomarna tillrättavisas i talet om sexualitet, vilket är något som även framkommit också i andra intervjuer.

IP 1:”Det är inte bra om man (---), springer till alla och berättar exakt att; ”vet ni vad, jag *knullade* i helgen med fem stycken” ungefär. (...) Det är ju ett samspel i samhället det där, vem man berättar för och hur mycket (...). Det får vi träna på med dem [ungdomarna], att vem ska jag berätta det för och hur mycket ska jag säga? (---) Det är en träning för hur man ska passa in i samhället sen.”

Intervjupersonen säger att ungdomarna behöver tränas i hur de ska prata om sex och sexuella relationer. Det kan förstås som en form av påtryckningar och begränsningar av ungdomarna, vilket Hasenfeld (2010) menar att människobehandlande organisationer alltid utövar på sina brukare för att förändra dem. Organisationerna strävar efter att förändra de människor de behandlar, och en del i förändringen sker genom att klienterna förväntas bete sig på ett visst sätt (ibid.) I citatet framgår att hvb-hemmet har en förväntan på ungdomarna att de ska tala om sexualitet anpassat efter samhällets normer. De påtryckningar människobehandlande organisationer utövar på brukarna kan utgå ifrån olika nivåer. Ibland görs moraliska tillrättavisanden baserade på socialarbetarens egna värderingar, medan det i andra fall snarare i grundas moraliska värdeordningar i samhället i stort (ibid.). En

jämförelse av de två citat som presenterats ovan visar att intervjupersonen på sidan 32 tillrättavisar ungdomarnas tal utifrån egna värderingar medan respondenten som citeras på föregående sida istället grundar sitt agerande i samhällsliga normer.

Ett annat område där socialarbetarna beskriver hur de reglerar ungdomarna kopplat till sexualitet är gällande relationer.

IP 5: ”Våra ungdomar får inte ha förhållande med varandra.”

Två av de tre undersökta hemmen har uttalade regler mot relationer. RFSU redogör i en rapport för hur de utbildade personal på ett hvb-hem i att bemöta de placerade ungdomarna kopplat till sexualitet. I rapporten beskrivs att boendet innan RFSUs intåg förbjöd relationer mellan de placerade ungdomarna (Bergström & Laack 2007). Även i Gunnarson och Månssons (1986) studie framkom att de hvb-hem som undersöktes hade förbud mot sexuella relationer. Således verkar det inte vara en ovanligt praktik att hindra institutionsplacerade ungdomar från att inleda relationer med varandra på hvb-institutioner. Även detta kan ses som uttryck för en social kontroll av de placerade ungdomarna.

Det tredje hvb-hem som undersökts i denna studie tar enbart emot flickor, vilket förklaras med att de vill undvika att relationer inleds.

IP 1: ”Vi har tillstånd för killar *och* för tjejer. Och vi hade en kille här i början, men om man då kommer in på sexualitet, så blev svårt för de som bor här och fokusera på behandling, utan det blev ofta relationer. Därav så har vi valt att inte ha killar och tjejer på samma plats.”

Att enbart ta emot flickor för att undvika sexuella relationer grundas på en tanke om att sexuella känslor är någonting som uppstår mellan människor av motsatt kön, vilket har diskuterats tidigare i analysen på sidan 29.

6.3 En dubbel roll

Lipsky (2010) beskriver att gräsrotsbyråkrater har en dubbel roll och att de på samhällets uppdrag förväntas både hjälpa och stötta människor, men samtidigt också bedöma och kontrollera dem. Socialarbetarens roll innebär därför ett dilemma där kontroll och hjälp förenas i samma handlingar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, Lipsky 2010). Personerna som intervjuats i denna studie betonar öppenhet som viktigt men de reglerar också ungdomarnas uttryck för sexualitet, vilket kan förstås exemplifiera den dubbla roll de innehar

i egenskap av att vara gräsrotsbyråkrater. Nedan presenteras ett citat som illustrerar hur en intervjuperson slits mellan motstridiga värden.

IP 2: ”Jag har ett exempel med en tjej som hade sex med två killar samtidigt (...). Om hon mår bra i det och tycker att det känns okej då är det ju okej (...). Vem har sagt att det är skadligt med mycket sex om hon gillar det? Mitt jobb är ju att stötta henne i att man aldrig ska gå med på saker som inte är okej. Är det inte något problem för henne, så är det ju inget problem. Samtidigt så får man ändå informera om vad som kan hända. (...) Vad ger det för rykte? Vad blir konsekvenserna av ditt handlande? Det måste man alltid uppmärksamma.”

Här beskrivs en situation där en placerad tjej haft sex med två killar samtidigt. Sex med fler än en person beskrivs av Rubin (1993) som ett sexuellt beteende som inte accepteras i samhället. Enligt Rubins teori tillåts sexuellt agerande som likt detta placeras i den yttre delen av cirkeln inte vara komplext utan enbart fel och ”onaturligt” (ibid.). I ovanstående citat förefaller intervjupersonen bedöma tjejens sexuella agerande utifrån mer nyanserade grunder, där flickans egen upplevelse och samtycke är avgörande. Graden av samtycke beskriver Rubin (ibid.) som en parameter som enbart tas i beaktan gällande sexuella handlingar i den inre delen av cirkeln. Resonemanget ovan står alltså till viss del i motsats till detta, eftersom behandlaren betonar samtycket och tjejens egna upplevelse som avgörande då hon ska bedöma om de sexuella handlingarna är ”okej” eller inte.

Därutöver betonar respondenten vikten av att medvetandegöra flickan på konsekvenser som kan följa på det aktuella beteendet. Socialarbetaren beskriver att hon påtalar vilket rykte det kan innebära. Ett dåligt rykte på grund av sexuellt beteende är en av de påföljder, bestraffningar och förtryck som Rubin (ibid.) beskriver drabbar en person som ägnar sig åt sexuella handlingar i den yttre delen av cirkeln. Intervjupersonen framhåller alltså att tjejens egen vilja är betydande, men beskriver att tjejen måste vara medveten om att hon eventuellt ägnar sig åt ett sexuellt beteende som kan ge ett dåligt rykte. Eventuellt kan detta upplevas som motsägelsefullt, men det kan också vara ett uttryck för en dubbel roll som socialarbetaren förväntas uppfylla i arbetet med de placerade ungdomarna gällande sexualitet, där denne förväntas ha både en stöttande och en kontrollerande funktion. I intervjun utvecklade respondenten resonemanget ovan på följande vis:

IP 2: ”Det är viktigt att man ändå informerar om riskerna så att man inte bara tycker att det är okej att en tjej har sex med 50 personer under en helg och säger att: ”tycker du att det är normalt och tycker du att det känns okej så är det lugnt”. (---) Samtidigt som att är det okej för dig och du inte ser det som ett problem så kan ju inte jag sitta och säga att det är det.”

Här beskriver respondenten att även om flickan själv tycker att ett gränsöverskridande sexuellt beteende är normalt och okej så kan hon som behandlingspersonal inte acceptera det. Enligt Hasenfeld (2010) gör människobehandlande organisationer alltid moraliska bedömningar av de människor de strävar efter att förändra. Inga handlingar organisationens anställda utför är moraliska neutrala, och moraliskt laddade värderingar är närvarande i det dagliga arbetet. Den moraliska prägel i människobehandlande organisationer är ofta uttalad och påverkar de anställdas agerande på ett osynligt sätt. Genom att organisationerna upprätthåller moraliska värden erhåller den legitimitet och överlevnadskraft (ibid.). Respondentens uttalande kan tolkas som att hon utför en moralisk bedömning av flickans sexuella beteende. Utifrån Hasenfelds (ibid.) resonemang är detta någonting som förväntas av intervjupersonen att hon gör, annars skulle hvb-hemmet där hon arbetar riskera att förlora legitimitet.

De moraliska värderingar människobehandlande organisationer som hvb-hem förväntas upprätthålla är ofta motsägelsefulla (ibid.). Att respondenten i slutet av citatet tillägger att hon inte kan säga till en ungdom att någonting är fel om denne själv inte upplever det som ett problem, kan tyckas stå i motsats till vad hon tidigare sagt. Uttalandet kan därför ses spegla hur intervjupersonen strävar efter upprätthålla olika paradoxala moraliska värderingar.

Likt ovanstående intervjuperson verkar också andra respondenter parera mellan en vilja att vara öppen och en känsla av behöva kontrollera ungdomarnas beteende i vissa situationer.

IP 4: ”Jag kan känna att man kanske inte är helt bekväm att prata om vissa saker alltid, men att man känner att det måste jag. För överlag kanske sex och sexualitet är lite tabubelagt. Jag känner att jag vill inte bidra till det (...). Sen kan det kanske också vara svårt ibland.. Vi har haft något tillfälle när någon pratar och det sitter många ungdomar där och man känner att det är inte läge och ta diskussionen här och nu. (...) Att man får säga till att nämen nu tar vi inte den diskussionen här.”

Här besvaras frågan om det finns någonting som intervjupersonen tycker kan vara svårt då det gäller att bemöta ungdomarna kopplat till sexualitet. Respondenten verkar inneha en dubbel roll där det finns förväntningar både på att vara öppen och på att reglera ungdomarna.

6.4 Svårt ämne?

Flera av intervjupersonerna uttalar att de ibland upplever sitt arbetet kopplat till området sexualitet som svårt eller utmanande. Några av dem beskriver en osäkerhet kring hur det är lämpligt att agera.

IP 6: ”Jag vill bara poängtera, vad är rätt eller fel egentligen? Vad är det? (...) Vi ska ju hjälpa dem [ungdomarna], men hur hjälper man dem och hur lär man dem på bästa sätt? Vad är rätt eller fel? (...) Det bör verkligen poängteras, jag vet inte egentligen vad man ska.. Ja vad ska man göra?”

Här beskriver respondenten allmänt hur han upplever det att bemöta ungdomarna på området och uttrycker då en betydande osäkerhet. I socialt arbete finns många gånger en uppgiftsönsäkerhet och en osäkerhet på vad som är de bästa lösningarna på de situationer och problem som hanteras i arbetet (Lipsky 2010, Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). En tydlig koppling går att dra från intervjupersonens uttalande till detta resonemang. Samma respondent beskriver även en osäkerhet bunden till hur en annan i personalen talar med ungdomarna om egna sexuella erfarenheter.

IP 6: ”Jag tycker inte det känns så bra att han berättar för ungdomarna att han har träffat massa tjejer och legat runt. Samtidigt är det ju många som gör det i verkligheten så varför dölja det? (...) Det är väl egentligen inget fel att ha sex på det sättet? [skratt] Vad är bra eller dåligt egentligen?”

Även här framträder en osäkerhet kring vad som är rätt eller fel agerande. Med avstamp i Rubins (1993) teori kan den olustighet intervjupersonen uttrycker tänkas vara kopplad till att någon i personalen beskriver att denne har haft sex på ett sätt från den yttre delen av Rubins (ibid.) cirkel. I förlängningen kanske denna intervjuperson upplever en förväntan på att personalen ska uppmuntra till det socialt accepterade sexuella beteende i den inre delen av cirkeln.

Flera andra respondenter beskriver även de en osäkerhet kring hur situationer kopplade till sexualitet ska hanteras. De lyfter fram varierande komponenter som de upplever som utmanande.

IP 1: ”Någonting som jag har väldigt svårt och acceptera, det är när någon tjej som bor här som är kanske 16-17 år gammal, är ihop med en 35-åring. Då får jag mycket dömande tankar och har väldigt svårt att acceptera det, fastän att det säkert kan vara en kärlek, mycket väl kan det vara så.”

Sexuella relationer mellan generationsgränser är det sexuella beteende som befinner sig längst ned i den sexuella värdehierarkin och alltså det som är allra mest bespottat i samhället (Rubin 1993). I linje med detta beskriver respondenten att det han upplever som mest utmanande är just när en ungdom träffar en äldre partner. En annan respondent beskriver att hon tycker det är svårt att höra att en ungdom varit utsatt för sexuella övergrepp.

IP 3: ”...om de har varit utsatta för övergrepp, (...) att kunna hantera det och visa att jag pallar höra det här, att visa att du tynger inte mig genom att berätta det här, att jag vill ju hjälpa dig med det, det kan vara ganska besvärligt.”

Svårigheten intervjupersonen beskriver här med att hantera om någon ungdom varit utsatt för övergrepp går att koppla till Överliens (2004) studie gjord på ett särskilt ungdomshem i SiS regi. Undersökningen visade att ett av de största dilemman personalen upplevde i sitt arbete var att hantera berättelser om sexuella övergrepp. Det förklarades av Överlien (ibid.) med att personalen aldrig på förhand kunde avgöra om det skulle vara positivt eller skadligt för en ungdom att berätta om övergrepp. De kände även press att ha förmågan ”att göra allting bra igen” då en ungdom berättade om sådana upplevelser, och då behandlingspersonalen inte kunde garantera detta undvek de istället ofta ämnet. Citatet från intervjupersonen ovan kan tänkas vara grundat i en liknande osäkerhet.

I motsats till de svårigheter som beskrivits i detta avsnitt svarade en intervjuperson såhär då hon tillfrågats om det finns något hon tycker är svårt när det gäller att bemöta ungdomarna kring sexualitet:

IP 2: ”Nä, jag är väl rätt så naturlig med det. (...) Det [sexualitet] känns naturligt, som vilket annat ämne som helst.”

Att beskriva sexualiteten som naturlig kan tänkas spegla en önskan att placera sexualiteten i den inre delen av Rubins (1993) cirkel, där sexualiteten är socialt accepterad och naturlig. Respondentens beskrivning av sexualitet är även möjlig att tolka som sprungen ur den sexuella essentialismen, som beskrivits ovan på sidan 28 i analysen. Sexualiteten antas då vara en naturlig kraft oberoende av kontext. Genom att ansluta sig till denna syn på sexualitet konstruerar intervjupersonen sexualiteten som oföränderlig vilket i förlängningen innebär att intervjupersonen motsäger sig möjligheten att denne själv är med och formar eller påverkar ungdomarnas sexualitet genom sina handlingar.

Kunskapsbrist och handlingsutrymme

Respondenterna har i intervjuerna tillfrågats om varifrån de fått sin kunskap då det gäller arbetet med de placerade ungdomarna på det undersökta området. Samtliga intervjupersoner framhåller främst egna erfarenheter som grund för hur de agerar. Endast en av de intervjuade beskriver någon typ av utbildning eller teoretisk kunskap.

IP 1: ”Jag gick en kurs med RFSU om det här med sexualitet. (---) Jag har haft nytta av den där kursen för att se att alla har rätt till sin egen sexualitet.”

Respondenten beskriver att han har haft nytta av kursen. Utöver denna person beskriver övriga som intervjuats enbart egna erfarenheter som kunskapsbas för hur de arbetar med ungdomarna kopplat till sexualitet och sexuella relationer. Nedan illustreras detta genom citat ur intervjupersonernas svar på frågan om var deras kunskap på området kommer ifrån;

IP 3: ”Egna erfarenheter [skratt].. Nej jag skojar bara! Åh gud, jag vet inte.. Jo men det är nog lite så. Man vet ju själv hur det är att vara tonåring och vad man kan ställas inför. Sen vet jag inte.. [paus] Nä jag kan inte svara på det, det är nog egna erfarenheter! [skratt] Jag har ju inte gått någon kurs eller något sånt, inget i skolan, ingen föreläsning speciellt om det.”

IP 5: ”Säkert av egna erfarenheter, livserfarenheter, att man själv har äldre döttrar hemma. (...) Jag har läst till behandlingspedagog och det var inget ämne vi pratade om där vilket jag tycker är jättesynd, för det

är ett oerhört, som sagt vi kommer in mitt i deras pubertet, så mycket handlar om det.”

Att merparten av de intervjuade enbart har egna erfarenheter som grund att utgå ifrån kan tolkas som ett uttryck för att de saknar teoretisk kunskap på området. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) behöver socialarbetare kunna använda teoretisk och abstrakt kunskap samt forskning i sin konkreta yrkespraktik. Först då blir det möjligt att analysera, förstå och reflektera. Mot den bakgrunden kan den kunskapslucka som framkommit i intervjuerna tänkas leda till att respondenterna får svårare att analysera och reflektera.

Författarna betonar vidare ett det är ett ideal att socialarbetare agerar utifrån kunskap men att det i praktiken ofta sker att man tvingas handla och hantera situationer utan någon konkret kunskap att utgå ifrån (ibid.). Eftersom intervjupersonerna beskriver sexualiteten som närvarande i arbetet, samtidigt som en brist på kunskap framkommer kan de på detta vis antas hela tiden behöva hantera situationer trots att de inte har någon teoretisk kunskap kring hur sexualiteten bör närmas. Liknande resultat framkom i Gunnarsson och Månssons (1986) studie på hvb-hem. De fann att stort ansvar lades på i enskilda anställdas lyhördhet och initiativförmåga i de situationer som uppstod kopplat till sexualitet. Jämfört med andra områden så som missbruk eller kriminalitet hade personalen i liten utsträckning läst på eller förberett sig. Enligt vad som framkommit i denna studie verkar situationen idag på hvb-hem vara liknande den då Gunnarsson och Månsson utförde sin studie 1986.

När socialarbetare arbetar utan adekvat kunskap skapas en stor osäkerhet (Lipsky 2010). Som framkommit i analysen ovan upplever många av de intervjuade en osäkerhet och svårigheter när de ska hantera vissa situationer då det gäller sexualitet. En möjlig tolkning utifrån Lipskys resonemang är att osäkerheten till viss del är en konsekvens av bristen på teoretisk kunskap som också framkommit.

Osäkerhet kring vad som fungerar leder ofta till att flera olika sätt att agera accepteras och i förlängningen blir då de enskilda socialarbetarnas handlingsutrymme större (ibid.). Flera respondenter uttrycker sig på ett sätt som kan tolkas som att de har ett stort handlingsutrymme och citatet nedan är ett exempel på detta.

IP 5: ” Det är mycket upp till en själv som person att hitta ett sätt hur man vill göra. Jag tror man måste vara väldigt säker på sig själv, och på sin egen sexualitet och utgå från det.”

IP 6: ”Alla pratar om det [sexualitet], men man vet inte riktigt vad man får säga, och vad som är uttalat eller vilka oskrivna regler som gäller egentligen. Det är ju väldigt personligt hur man hanterar det känner jag”.

Respondenten beskriver här både osäkerhet kring vad som förväntas samt att det är upp till var och en hur området ska hanteras i arbetet, vilket överensstämmer med Lipskys (ibid.) resonemang om vilka komponenter som bidrar till ett stort handlingsutrymme för gräsrotsbyråkrater. De oklara förväntningarna gällande sexualitet leder alltså till ett stort handlingsutrymme för respondenterna.

6.5 Förbud mot relationer

I intervjuerna har framkommit att de tre hvb-hem som undersökts saknar någon officiell policy gällande sexualitet. Det enda som kan liknas vid detta är ett faktum som redan omnämnts i analysen; att alla tre hvb vill undvika att sexuella relationer inleds mellan de placerade ungdomarna. Två av hvb-hemmen har uttalade regler mot relationer, och det tredje tar enbart emot flickor med en förhoppning att detta ska leda till att inga relationer uppstår.

IP 4: ”I huset så får inte ungdomarna vara på varandras rum, och dom får ju inte ha sex med varandra.”

Gräsrotsbyråkrater arbetar ofta med komplexa arbetsuppgifter med ett oförutsägbart resultat, och därför utvecklas rutiner för att göra arbetet mer hanterligt (Lipsky 2010). Tidigare i analysen har framkommit att flera av de intervjuade upplever det som svårt att bemöta ungdomarna då det gäller sexualitet, även om detta inte gäller alla. Det förefaller också saknas kunskap på området hos de flesta av intervjupersonerna. Förbudet mot relationer kan ses om ett sätt skapa rutiner i arbetet och förenkla det liksom Lipsky (ibid.) beskriver, då sexualitet verkar vara ett område som ibland är svårt att hantera och där det råder osäkerhet kring hur man ska agera.

IP 4: ”Jag tror det är för att vi inte vill att någon ska känna sen att dom inte kunde säga nej, eller att vi inte stoppade, alltså som personal. (...) Så att de inte ser tillbaka på sin tid på boendet och känner att: ”Herregud, jag kunde ju inte säga nej, varför gjorde inte ni någonting?” Så att lite för att skydda var och en.”

Intervjupersonen förklarar här att förbudet grundas i en önskan att förhindra att ungdomarna blir utnyttjade sexuellt. En annan intervjuperson beskriver nedan att de vill undvika relationer mellan ungdomarna på grund av den påverkan det kan ha på behandlingsresultaten.

IP 3: ”Därför att det kan störa behandlingen. Det blir så mycket fokus på den andra.”

Undvikandet av sexuella relationer verkar alltså vara grundat i en rädsla att relationer skulle skada ungdomarna, antingen genom att de blir utsatta mot sin vilja eller genom att det försämrar resultaten av behandlingen. Relationsförbudet kan ses som uttryck för en likformighet mellan hvb-hemmen, vilket är någonting som vanligtvis uppkommer mellan organisationer inom samma fält. En sådan likformighet brukar benämnas *isomorfism* (DiMaggio & Powell 1983). De boenden som undersökts i denna studie ingår i samma organisatoriska fält i egenskap av att vara hvb-hem. Det faktum att alla hvb i studien vill undvika relationer mellan de placerade ungdomarna kan tolkas som ett exempel på isomorfism.

Anledningen till isomorfism är enligt Ponnert (2013) de motstridiga krav organisationer har på sig, vilka leder till känslor av osäkerhet och oro för organisationen. Att organisera verksamheten som organisationer på samma fält som framstår som lyckade blir ett sätt att råda bot på oron och osäkerheten i organisationen (ibid.). Citaten ovan påvisar en oro hos intervjupersonerna att relationer mellan ungdomarna ska leda till antingen att någon ungdom tvingas utföra någon sexuell handling denne inte samtycker till eller att det ska försämrade möjligheterna att få bra resultat av behandlingen. Oron och osäkerheten kan alltså tänkas ligga till grund för de liknande regler och rutiner som hvb-hemmen utvecklats.

Relationer trots förbudet

Två respondenter beskriver situationer där ungdomar på boendet har inlett relationer trots förbudet.

IP 3: ”Det blir lite dubbelt för samtidigt som man blir glad för ungdomarna, eftersom man känner båda, och man tänker att båda är ändå goda människor eller vad man ska säga. Så man blir ju glad, fast samtidigt måste man ändå säga att: ”Det är inte okej.” (...) Så det blir lite svårt.”

Det som beskrivs som svårt i citatet är inte relationen i sig utan att behöva säga till ungdomarna att de behöver avbryta den på grund av hvb-hemmets regler. Nedan beskriver en annan intervjuperson en liknande situation.

IP 5: ”Vi hade ett par som faktiskt blev förälskade i varandra. De blev verkligen djupt förälskade, vilket var jättetufft för oss personal för vi kunde se den här kärleken mellan dem och hur de ville vara tillsammans hela tiden och liksom sitta och hålla om varandra i soffan. Och så var vi tvungna att gå in och bryta hela tiden. Det är nog den jobbigaste situationen jag varit med om, för man kunde verkligen känna den här *äkta* kärleken emellan dom.”

Liksom i föregående citat verkar förbudet mot relationer inte heller här underlätta för den enskilde socialarbetaren utan istället försvåra. Grätrotsbyråkrater konfronteras i sitt arbete med den uppenbara orättvisan det innebär att behandla alla människor och situationer likadant (Lipsky 2010) och händelsen intervjupersonen beskriver kan ses som uttryck för en situation där rutinerna i arbetet uppenbart blir fel i den aktuella situationen som socialarbetaren tvingas hantera, vilket upplevs som svårt för respondenten. Situationen exemplifierar därmed gräsrotbyråkratens dilemma där denne tvingas representera och leverera organisationens regler men samtidigt också möter de enskilda medborgarna i sitt vardagliga arbete.

Utifrån Rubins (1993) cirkel skulle denna situation också kunna tolkas som att sexuella relationer i den inre delen av cirkeln inte upplevs som ett problem av respondenten. Förbudet mot relationer skulle således kunna förstås som skapat enbart för att förhindra sexuella relationer i den yttre delen av Rubins cirkel, och när relationer inleds som kan placeras i den inre delen av cirkeln upplevs förbudet som problematiskt.

I intervjun ombads intervjupersonen utveckla hur hon hanterade situationen där två ungdomar inledde en relation.

IP5: ”Ja ibland tittar man lite mellan fingrarna kanske [skratt]. Man är ju inte mer än människa. (...) Man fick be dem att vara lite mer diskreta.”

Även om det finns rutinartade handlingsmönster och regler att det inte förutbestämt i vilken grad enskilda gräsrotsbyråkrater ska ta in information som motsäger dessa. Det avgör den enskilde anställde och i den processen kan denne nyttja sitt handlingsutrymme (Lipsky

2010). I citatet ovan beskriver respondentent hur hon ibland valt att se mellan fingrarna i det aktuella fallet där hon upplevde förbudet mot relationer som kontraproduktivt. Hon använde alltså sitt handlingsutrymme och valde att inte verkställa rutinerna då hon ansåg sig ha information som talade emot att i den specifika situationen driva igenom förbudet. Även här framkommer ett betydande handlingsutrymme som intervjupersonen har i arbetet med de placerade ungdomarna på hvb-hemmet.

7. Avslutande diskussion

Denna undersöknings syfte är att förstå de erfarenheter personal på hem för vård och boende har av att arbeta med placerade ungdomar fokuserat på sexualitet. I föregående avsnitt har empirin presenterats och tolkats med hjälp av teoretiska utgångspunkter samt den tidigare forskning som presenterats på området. Detta sista kapitel i undersökningen är en avslutande diskussion som inleds med en återkoppling till studiens forskningsfrågor för att tillförsäkra att dessa har besvarats. Därefter vidgas perspektivet till att diskutera vilka konsekvenser studiens resultat kan tänkas innebära samt att redogöra för nya frågeställningar som väckts under arbetet.

Studien syftar till att besvara frågan om *vilka erfarenheter socialarbetarna har av att arbeta med ungdomarna på hvb-hemmen fokuserat på sexualitet*. Det har framkommit att behandlingspersonalen beskriver sexualiteten som närvarande i det vardagliga arbetet, och att de har en omfattande erfarenhet av att samtala med ungdomarna kring sexualitet. Flera intervjupersoner verkar uppleva en osäkerhet kring hur sexualiteten ska hanteras i arbetet. Vissa beskriver en generell osäkerhet och andra beskriver den som kopplad till specifika aspekter eller situationer. En intervjuperson beskriver i motsats till detta att det är helt naturligt att bemöta sexualiteten i arbetet. Alla intervjupersoner utom en beskriver att de grundar sitt agerande på egna erfarenheter, vilket går att tolka som att de till viss del saknar adekvat kunskap på området.

En ambition har också funnits att *förstå behandlingspersonalens erfarenheter utifrån en konstruktivistisk syn på sexualitet*. Mot den bakgrunden har Rubins (1993) teori om den sexuella värdehierarkin använts för att skapa möjligheter att besvara denna forskningsfråga. Samtliga intervjupersoner beskriver en vilja att vara öppna och toleranta mot ungdomarna gällande deras sexualitet och sexuella relationer. Flera av dem uttrycker sig på ett sätt som uppvisar en medvetenhet kring att det finns starka samhälleliga normer kopplade till sexualitet och att människor förtrycks och förföljs på grund av sitt sexuella beteende, likt Rubin (ibid.) beskriver. Respondenterna gör också uttalanden som kan tolkas som en vilja att inte bidra till ett sådant maktsystem. Trots den öppenhet som socialarbetarna betonar beskriver de ändå ofta sexualiteten och sexuella känslor som någonting som uppstår inom den kontext som av Rubin (ibid.) beskrivs som den samhälleligt accepterade sexualiteten i den inre delen av cirkeln. I förlängningen kan detta tolkas som att behandlarnas syn på sexualitet i viss mån förefaller sprungen ur en essentialistisk syn. Att socialarbetarna ibland verkar utgå från en föreställning om att det sexuella beteendet som placeras högst upp i den sexuella

värdehierarkin skulle vara mer ”naturligt” kan förklaras med att de i egenskap av att vara samhällsmedlemmar inte kan undvika att påverkas av det sexuella maktsystemet.

Denna studie eftersträvar även att förstå behandlingspersonalens erfarenheter *utifrån den organisatoriska kontext de befinner sig i*. För att tillförsäkra att denna målsättning uppnås har teoretiska utgångspunkter kopplade till människobehandlande organisationer använts. Teorier om handlingsutrymme har också varit behjälpliga i processen.

Som redan konstaterats betonar samtliga respondenter i undersökningen vikten av att vara öppen och accepterande mot ungdomarna gällande deras sexualitet och sexuella relationer. Samtidigt har behandlingspersonalen också erfarenheter av att reglera och tillrättavisa ungdomarna i deras tal och agerande kopplat till området. Ur ett organisationsteoretiskt perspektiv kan denna dubbelhet tolkas som uttryck för hur behandlingspersonalen försöker parera och uppfylla skilda och paradoxala krav och förväntningar som finns på organisationerna, och på dem som enskilda anställda.

Hvb-hemmen har utvecklat olika rutiner för att undvika att relationer uppstår mellan de placerade ungdomarna, vilket kan förstås som ett sätt för organisationerna att hantera en komplex arbetssituation. Det faktum att samtliga undersökta boenden vill undvika relationer mellan de placerade ungdomarna är möjligt att tolka som ett uttryck en likformighet dem emellan, vilket är något som är vanligt förekommande hos organisationer inom samma fält.

Respondenterna beskrivningar av sina erfarenheter ger en bild av ett de har ett stort handlingsutrymme gällande hur de ska hantera sexualitet i arbetet och det verkar vara upp till var och en att improvisera i de situationer som uppstår, något som överensstämmer med tidigare forskning på hvb-hem.

7.1 Vidare diskussion om resultaten

Nödväntigt att poängtera är att det inte går att dra några generaliserande slutsatser av resultaten. Det metodologiska upplägget innebär att undersökningen enbart speglar en ögonblicksbild av de sex intervjupersonernas upplevelse. Mot den bakgrunden går det endast att spekulera kring vad det skulle innebära om studiens resultat var gällande för fler socialarbetare och hvb-hem än de som deltagit i studien. Genom de halvstrukturerade livsvärldsintervjuerna har en djup och nyanserad bild av behandlingspersonalens erfarenheter fångats, men det hade även varit intressant att läsa resultaten av en mer kvantitativt inriktad undersökning av hur hvb-hem arbetar med placerade ungdomar kopplat till sexualitet.

I intervjuerna har framkommit att intervjupersonerna i stor utsträckning arbetar utan teoretisk kunskap då det gäller sexualitet. Detta som framstår som en brist på kunskap är

intressant att diskutera. En möjlig tanke skulle kunna vara att socialarbetarna saknar kunskap på området då sexualitet är ett ämne som är medicinskt präglad (Lindroth 2013). Det finns en kärna och en periferi gällande vad som tillhör socialt arbete. Vissa områden inkluderas på ett självklart vis i begreppet socialt arbete, medan andra inte gör det (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Det kan tänkas att sexualitet eller sexuella problem är ett område som inte på ett självklart sätt inkluderas i socialt arbete på samma sätt som exempelvis missbruk eller liknande.

Dock har tidigare forskning visat att sexualitet och sexuellt beteende i allra högsta grad tas i beaktan av socialarbetare. Överlien (2004) beskriver historier om sexualitet och sexuella övergrepp som en framträdande del i behandlingsarbetet på den SiS-institution hon undersökt och Schlytter (1999) beskriver att sexuellt agerande ofta samspekar med andra faktorer då det beslutas om tvångsvård av unga flickor. Mot den bakgrunden kanske det som verkar vara en kunskapsbrist hos socialarbetarna snarare kan förklaras med att sexualiteten i vårt samhälle är otroligt mystifierad (Rubin 1993).

När socialarbetare handlar utan specifik kunskap ökar risken att det sociala arbetet formas som ett moraliskt projekt utifrån normer om vad som anses rätt eller riktigt (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Det är alltså möjligt att kunskapsluckan innebär att den moraliska prägeln på socialt arbete blir än starkare då det gäller sexualitet jämfört med andra områden. Sexualitet kopplas också traditionellt ihop med moral (Lindroth 2013), vilket också skulle kunna bidra till en risk för att det sociala arbetet kopplat till sexualitet får en moraliserande prägel. Med tanke på att människor förföljs och förtrycks grundat i det sexuella värdesystemet (Rubin 1993) kan det potentiellt få förödande konsekvenser om arbetet på hvb-hem kopplat till sexualitet i första hand blir ett moraliskt projekt. Personalen uttrycker dock i intervjuerna en stor vilja att vara öppna och accepterande gentemot ungdomarnas sexualitet. De uppvisar också en viss medvetenhet om att ett sexuellt maktsystem existerar, vilket ger en förhoppning om att det inte helt ser ut på detta vis.

Studiens resultat har också lett vidare till nya frågeställningar. Om de intervjuade socialarbetarna saknar den kunskap som behövs för att hantera sexualiteten i behandlingsarbetet, vilka konsekvenser får det då för ungdomarna? Hvb-hemmen träder in i föräldrarnas ställe då ungdomar placeras på institution och har därmed en stor makt och påverkan i de ungas liv. För att främja demokrati och för att bättre kunna utveckla behandlingsarbetet efter dem det berör blir det viktigt att höra ungdomarnas eget perspektiv och berättelser, varför det hade varit intressant om framtida studier fokuserade på ett brukarperspektiv kopplat till sexualitet på hvb-hem.

8. Referenslista

- Ahrne, Göran. & Peter Svensson (2011). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, Göran & Peter Svensson. *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Ahrne, Göran & Ulla Eriksson-Zetterquist (2011). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Peter Svensson. *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Andreassen, Tore (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar: vad säger forskningen?*. Stockholm: Gothia.
- Berg, Lena (2009). Hur blir unga sexuella aktörer?: en konstruktivistisk förklaringsmodell. I Magnusson, Chris. & Elisabet Häggström-Nordin (red.). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Maria & Stefan Laack (2007). *Att bemöta sexualitet och relationer på behandlingshem: Rapport från ett utbildningsarbete*. Stockholm: RFSU.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- DiMaggio, Paul & Walter Powell (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*. 48 (2): 147-160.
- Farmer, Elaine & Sue Pollock (2003). Managing sexually abused and/or abusing children in substitute care. *Child & Family Social Work*. 8 (2): 101-112.
- Farmer, Elaine & Sue Pollock (2005). A hidden population: Understanding the needs of sexually abused and abusing children in substitute care. *Adoption & Fostering Journal*. 29 (2): 18-32.
- Forsberg, Margareta (2006). *Ungdomar och sexualitet: en forskningsöversikt år 2005*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Freedman, D., L.F Salazar, R.A. Crosby & R.J DiClemente (2005). Environmental barriers to HIV prevention among incarcerated adolescents: a qualitative assessment. *Adolescence*. 40 (158): 333-343.
- Goffman, Erving (2004/1961). *Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. [Ny utg.] Stockholm: ePan.
- Green, Lorraine (2005). Theorizing Sexuality, Sexual Abuse and Residential Children's Homes: Adding Gender to the Equation. *The British Journal of Social Work*, 35, 4, 453-481.
- Gunnarsson, Maud & Sven-Axel Månsson (1986). *Ungdomar, sexualitet och socialt behandlingsarbete på institution: intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller boende i Skåne*. Lund: Univ., Socialhögskolan.
- Hasenfeld, Yeheskel (2000). Organizational Forms as Moral Practices: The Case of Welfare Departments. *Social Service Review*. 74 (3): 329-351.

- Hasenfeld, Yeheskel (2010). The attributes of Human Service Organizations. I Hasenfeld, Yeheskel (red.). *Human services as complex organizations*. 2. ed. Los Angeles: Sage.
- Helmius, Gisela (1990). *Mogen för sex?! : Det sexuellt restriktiverande samhället och ungdomars heterosexuella glädje*. Uppsala: Univ.
- Hilte, Mats & Ingrid Claezon (2005). *Flickor och pojkar på institution: ett könsperspektiv på vården av ungdomar*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset.
- Häggström-Nordin, Elisabet (2009). Ungdomars sexualvanor. I Magnusson, Chris & Elisabet Häggström-Nordin (red.). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Häggström-Nordin, Elisabet, Chris Magnusson & Lena Berg (2009). Inledning. I Magnusson, Chris & Elisabet Häggström-Nordin (red.). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Höjer, Ingrid, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom (red.) (2012). *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- May, Tim (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lindroth, Malin (2013). *Utsatthet och sexuell hälsa: en studie om unga på statliga ungdomshem*. Malmö: Malmö högskola.
- Lipsky, Michael (2010/1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russell Sage Foundation.
- Levin, Claes (2013). Socialt arbete som moralisk praktik. I Linde, Stig & Kerstin Svensson (red.). *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhälleliga frågor (2015). *Fokus 15: Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter - En tematisk kartläggning*. Mufc.
- Ponnert, Lina (2013). Osäkerhet – ett nödvändigt uttryck för professionalitet eller ett tecken på okunskap? I Linde, Stig & Kerstin Svensson (red.). *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: Människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Rubin, Gayle S. (1993). Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. I Ablove, Henry, Michèle Aina Barale & David Halperin (red.). *The Lesbian and gay studies reader*. New York: Routledge.

- Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.
- Sallnäs, Marie (2000). *Barnavårdens institutioner: framväxt, ideologi och struktur*. Diss. Stockholm : Univ.
- Sallnäs, Marie, Stefan Wiklund & Francesca Östberg (2012). Organisering, sortering och marknadsorientering. I Höjer, Ingrid, Marie Sallnäs & Yvonne Sjöblom. *När samhället trader in: barn, föräldrar och social barnavård*. Lund: Studentlitteratur.
- SFS (2001:937) *Socialtjänstförordning*.
- Schlytter, Astrid (1999). *Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur.
- Scott, Susan M. & Anne Marie Walsh (2014). Adolescent Sexual Development: An Overview of Recent Research. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 33, 1, 21-29.
- Socialstyrelsen (2009). *Hem för vård eller boende för barn och unga: Slutrapport från en nationell tillsyn 2006–2008*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2014). *Barn och unga: insatser år 2013 : vissa insatser enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2008). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Tetzchner, Stephen von (2005). *Utvecklingspsykologi: barn- och ungdomsåren*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisksamhällsvetenskaplig forskning*. [<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>/ Hämtad: 2016-01-07]
- Wenneberg, Søren Barlebo (2010). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. 2. uppl. Malmö: Liber.
- World Health Organization (2006) *Defining sexual health*. [http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/ Hämtad 2016-02-23].
- Överlien, Carolina (2004). *Girls on the verge of exploding? Voices on sexual abuse, agency and sexuality at a youth detention home*. Linköping : Linköpings universitet.

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1: Intervjuguide

Ungdomarnas sexualitet

- Hur skulle du definiera begreppet sexualitet?
- Vad har du för tankar/perspektiv kring sexualitet gällande ungdomarna här?
- Kan du beskriva en situation där en ungdom uttryckt sin sexualitet på något vis? Där ämnet kommit upp?
- Hur märker ni av ungdomarnas sexualitet eller sexuella relationer här? Jämfört med jämnåriga?
- Pratar ni med ungdomarna om sexualitet och sexuella relationer? Hur kan samtalen se ut?
- Finns det något du upplever är svårt med att bemöta ungdomarnas sexualitet? Något som är lätt?
- Vad tycker du är viktigt i bemötandet av ungdomarnas sexualitet?

Arbetsgruppen

- Pratar ni med varandra i arbetsgruppen kring ungdomarnas sexualitet och sexuella relationer? Kring bemötande?
- Tänker ni likadant?
- Arbetar ni på ett medvetet sätt kring sexualitet? Finns någon policy/metod?

Genus / HBTQ

- Innan beskrev du en situation med en.... Kan du beskriva en situation med en person av motsatt kön?
- Uttrycker ungdomarna sin sexualitet olika beroende på om de är tjejer eller killar? Varför i så fall?
- Har du erfarenhet av att arbeta med ungdomar som kan passa in i HBTQ-begreppet (HomoBiTransQueer) ?
- Har ni kunskap att bemöta någon som avviker från normen gällande sexualitet / könsuttryck?
- Kan du beskriva någon situation kopplat till det?

Hvb-institution

- Vad tänker du kring att ungdomarna bor på hvb? Finns det skillnad hur sexualiteten uttrycks här jämfört med i en familj?
- På vilket sätt tror du att ungdomarnas sexualitet skulle se annorlunda ut/bemötas annorlunda om de bodde hemma?
- Vilken problematik har de ungdomar som kommer hit? Tror du att det påverkar dem gällande sexualitet och sexuella relationer?

Allmänt / avslutande

- Varifrån kommer dina tankar/kunskap kring att arbeta med ungdomarnas sexualitet?
- Har du något mer du tänker att jag borde veta gällande att arbeta med ungdomarnas sexualitet på HVB?
- Hur lång erfarenhet har du i arbetet?
- Din ålder?
- Yrkestitel?

9.2 Bilaga 2: Informationsbrev

Hej!

Mitt namn är Carolina Thunander och jag läser socionomprogrammet vid Lunds Universitet. Jag arbetar den här terminen med att skriva min kandidatuppsats och det ämne jag vill undersöka är hur behandlingspersonal på hem för vård och boende, hvb, arbetar med frågor rörande sex, samlevnad och sexualitet. Därför vill jag komma i kontakt med personer som arbetar med ungdomar på hvb-hem för att kunna få möjlighet att genomföra intervjuer och på så sätt ta del av era erfarenheter!

Intervjuerna kommer att vara cirka 45 till 60 minuter långa och spelas in på ljud-fil. Ljudfilen kommer användas som ett sätt underlätta arbetet för mig och filen kommer att raderas när uppsatsen blivit godkänd. Intervjuerna kommer enbart att användas som underlag för den här uppsatsen och information från intervjuerna kommer inte användas för något annat ändamål. Du som intervjuas samt verksamheten du arbetar i kommer att anonymiseras i texten. Ditt deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta ditt deltagande om du skulle ändra dig.

Om du är intresserad av att ställa upp på en intervju eller har frågor så är du välkommen att höra av dig till mig på mail eller telefon.

Jag vore tacksam för din intresseanmälan!

Med vänlig hälsning,
Carolina Thunander

Kontaktuppgifter:

Telefon: xxxxxxxxxxxx

E-mail: xxxxxxxx@gmail.com